

EVANGÉLIKUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM
EGYHÁZTÖRTÉNETI DIPLOMAMUNKA

Sréter Ferenc

**Az Evangélikus Egyháztól az Evangélikus
Testvérgyülekezetig**

Témavezető: Dr. Csepregi Zoltán

Zsarnai Krisztián

Budapest, 2006

NYILATKOZAT

„Alulírott kijelentem, hogy a diplomamunkám irodalomjegyzékében minden művet felsoroltam, amelyet felhasználtam; amit felsoroltam, valóban felhasználtam; mások gondolatmenetének ismertetésénél mindig közlöm a forrást; s a szó szerint átvett szövegeket mindig idézőjelben és forrásmegjelöléssel közlöm.”

Budapest, 2006. 03. 14.

.....

Zsarnai Krisztián

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
Sréter Ferenc fiatalkora	6
<i>Sréter Ferenc gyermekkora</i>	<i>6</i>
<i>Fiatalkori évei</i>	<i>7</i>
<i>A háború időszaka</i>	<i>8</i>
<i>Népfőiskola szervezése</i>	<i>9</i>
<i>Sréter Ferenc lelkeszi pályára kerülése</i>	<i>11</i>
<i>Segédlelkészi időszaka</i>	<i>13</i>
Az ébredés kibontakozása	15
A nagy evangélizálás időszaka	17
<i>Az „érem” másik oldala</i>	<i>19</i>
Sréter Ferenc mint Budavári lelkesz	22
<i>A vári gyülekezet helyzete</i>	<i>22</i>
<i>Lelkeszi szolgálata a Várban</i>	<i>25</i>
A Bethánia szövetség	29
<i>A Szövetség kialakulása</i>	<i>29</i>
<i>A Szövetség megjelenése hazánkban</i>	<i>30</i>
Sréter Ferenc mint az Élő Víz folyóirat főszerkesztője	33
A „zártközösség” kialakulása	40
<i>Akik másként látták... ..</i>	<i>43</i>
Az állam és az egyház viszonyának alakulása	48
<i>Az államhatalom beavatkozása az egyházi személyi</i> <i>változásokba</i>	<i>52</i>
Dezséry és Káldy fellépése az ébredési iránnyal szemben ..	55
A Konfirmációs Káté körül kirobbant probléma	65
<i>Előzmények</i>	<i>65</i>

<i>A Káté</i>	<i>66</i>
Az egyházvezetés döntése	75
A kiválás	78
A közösség sorsa 1954 után	81
Az Evangélikus Testvérgyülekezet	83
<i>A Testvérgyülekezet megalakulása</i>	<i>83</i>
<i>Az Evangélikus Testvérgyülekezet kapcsolatának alakulása az Evangélikus Egyházzal</i>	<i>85</i>
<i>Sréter rehabilitációja</i>	<i>87</i>
<i>A Sréter ügy visszhangja.....</i>	<i>91</i>
<i>Az „evangélikus” megjelölés használata</i>	<i>95</i>
Zárszó	97
Irodalomjegyzék	100
<i>Levéltári kéziratok</i>	<i>100</i>
<i>Könyvek.....</i>	<i>105</i>
<i>Folyóiratok</i>	<i>106</i>
<i>Internetes oldalak</i>	<i>109</i>
<i>Interjúk:</i>	<i>110</i>

Bevezetés

Bevezetés gyanánt álljon itt néhány visszaemlékezés Sréter Feri bácsiról és az ő munkásságáról:

„Sréter Feri bácsit azért volt jó hallgatni, mert láttuk, hogy meggyőződésből beszélt. Hitt abban, Akiről beszél!”

Durst László

„Már az evangélizáció kezdetén – 1937-ben – kitűnt Sréter Ferenc rendkívüli karizmája az ébresztő igehirdetéshez.”

Csepregi Béla

„Ő volt Isten áldott eszköze az evangélizáció elindításában.”
Veöreös Imre

„Sréter Ferenc egy karizmatikus adottságú igehirdető volt. Mindenkihez tudott szólni. Fiatalokhoz, idősekhez, de kár volt, hogy egy gyülekezetbe beleszorították.” Madocsa Miklós

„Ő volt a XX. század magyar reformátora.” Albrecht Győző

Sréter Ferenc fiatalkora

Sréter Ferenc gyermekkora

Sréter Ferenc 1894. december 4-én született a Nógrád-megyei Szandaváralja községben, ahol gyermekkorát is töltötte. Családjában hosszú generációkon keresztül nem volt nyoma a keresztyénségnek¹.

A családra vonatkozó legkorábbi dokumentum Rákóczi korából származik. Egy János² nevű ősenek megtalálták a sírját. Ettől kezdve állnak rendelkezésre adatok, melyek segítségével egészen a mai napig nyomon lehet követni a családtagok történetét.

Sréter Ferenc családi és egyházi szemszögből nézve egy halott vallási környezetben nőtt fel. Gyerekkorában az evangéliumot illetően csak negatívumokkal találkozott. Visszaemlékszik például a konfirmációs alkalmakra, de úgy, mint az egyórás alvások idejére és a lelkész ébresztő szavának emlékezetes pillanatára.

A konfirmációi ünnepségén ugyan sírt, de – ahogy írja – *„csak azért, mert rikatós volt az igehirdetés, de egyébként sej-*

¹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

² Feltételezhetően arról a Sréter Jánosról van szó, aki 1655 (?) körül született és 1714. február végén vagy március elején (?) halt meg, s felvidéki birtokos nemes család sarja lehetett. Fiatalon Apafi szolgálatába állt, majd Thököly híve, akinek megbízásából 1684-ben Franciaországban járt követségben. Jelen volt Zrínyi Ilona oldalán az ostromlott munkácsi várban. 1694-től Zólyom vármegye alispánja, 1703 őszén csatlakozott a kurucokhoz. 1703. október 18-án II. Rákóczi Ferenc kinevezte a bányavárosok főkapitányává. 1704-ben egy lovas és egy gyalogos ezred kapitánya és a Zólyom vármegyei fiscalis jószágok igazgatója. 1705. december 18-án brigadéros és a kuruc tüzérség főfelügyelője. 1709. november 2-tól 1710 április elejéig egyben Eperjes parancsnoka. 1711-ben követte a fejedelmet Lengyelországba, majd a szatmári béke után, 1711. augusztusában külön amnesztiával hazatért.

In: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC13280/14094.htm>

telmem sem volt, miért sírok. Annyira emberi volt minden és nem felülről való.”³

Szülei igen korán, 9 éves korában elváltak. A húga édesanyjukhoz, ő pedig édesapjukhoz került. Édesanyját egy évben csak egyszer látta, nagyon szomorú gyermekkorra emlékszik vissza. Apja kemény és szigorú ember volt. Ezt jelzi például az is, hogy a kis Ferenc soha nem láthatta vendégül egyetlen barátját sem.

Őt esztendőös volt Sréter Ferenc, amikor keresztapja halála után földbirtokot örökölt, amit a II. világháború végén a Fébének ajándékozott.⁴

Fiatalkori évei

A gimnázium nyolc évét Balassagyarmaton töltötte, majd tanulmányait 18 évesen a Földművelési Főiskolán folytatta. Ebben az időben történt, hogy máról holnapra úgy beleszeretett valakibe, hogy azonnal feleségül akarta venni. A lány azonban csupán 15 éves volt, és csak annyit mondott, hogy még azt sem tudja, mi a szerelem. Sréter mindig szebb fiatalokkoról álmodott, s ezt a földbirtokot egy „jó” feleség segítségével szeretne volna megvalósítani.

³ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁴ 1944-ben Sréter Ferenc mint ajándékozó, valamint a Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület és a Magyarországi Evangélikus Misszióegyesület mint megajándékozottak között ajándékozási szerződés jött létre. „Az ingatlan tulajdonjoga a megajándékozás alapján kétharmadrészben a Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesületet, egyharmadrészben pedig a Magyarországi Evangélikus Misszióegyesületet illeti.” Ennek az értékét 240.000 Pengőben állapítják meg. Az ingatlan egy része bérbe van adva, s ez a haszonbér is a megajándékozottakat illeti. Kelt: 1944. ?; (EOL. Misszióból), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 1-es számú lap]

A főiskola után Magyaróvárra került gazdásznak, ahol eleinte jó körülmények között élt, majd olyan nagy adósságot halmozott fel, hogy az apjának kellett kifizetni azt. Ezért kénytelen volt mindenben az apja kedvét keresni, hogy az ő szomorúságát enyhítse. A nősülés és a földgazdálkodás sikertelenségét kudarcként élte meg, amely mély lelki válságba sodorta.

A háború időszaka

Ebben a lelkiállapotban – az I. világháború kitörésekor – még az öngyilkosság gondolatával is foglalkozott, de nem volt bátorsága megtenni. A sorozáskor azonban – saját kérésére – a legveszélyesebb helyre, a tüzérséghez került. Ez a „szolgálat” azért számított különösen is veszélyesnek, mert az ágyút a tüzereknek tilos volt elhagyniuk.⁵

1916 tavaszán kivitték a harctérre. A Bruszilov-offenzíva során, amikor az oroszok megtámadták az osztrák-magyar csapatokat, Sréterék a hatalmas túlerő miatt hátrálásra kényszerültek, s közben harántgátban próbálták visszaverni a támadást.

Sréter Ferenc így emlékszik vissza ezekre a pillanatokra:

„Én a haránt gát tövében feküdtem a híradósommal, s csoda történt, Isten gondoskodó életcsodája. A gránátok nehezen tudtak a harántgátak közé becsúszni, de az egyiknek mégis sikerült pont a lábamhoz becsapódni. Ha az felrobbant volna, engem darabokra szaggat. De nem robbant föl! Ez ritkaság volt, majdnem mind fölrobbant. Így életben maradtam s megszaba-

⁵ Zsigmondy Árpáddal készített interjú nyomán; Beszélgetések I. 2005. november 8.

dultam ebből a pergőtűzből az újabb hátrálásra. Az első kitüntetést ekkor kaptam. A két falu nevét, ahol mindez történt, még ma sem felejtettem el, Konstantinovka és Starnovica. [...] Ekkor tudtuk meg igazán, milyen szörnyű dolog a háború. Hiszem, hogy ezen az éjszakán és a háború későbbi szakaszában is Isten kegyelme tartott meg.⁶ Nem vált „hősi halottá”, ezért az öngyilkosság gondolata tovább foglalkoztatta. „Nem érdemes élni! Minél előbb meg akartam halni és azt kívántam, csak csapna belém egy gránát! Jelentkeztem egy repülő tanfolyamra, de csak azért, mert annak az volt a híre, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiának olyan ócskák a repülőgépei, hogy egy felszállás az ellenség fölé kész öngyilkosság. Hamarosan vége lesz ennek a nyomorult életnek, gondoltam. De nem lett belőle semmi, mert menet közben valamiért feladták a tervet.”⁷

Népfőiskola szervezése

A háború után elkeseredetten ment vissza édesapjához, aki ekkor már Vácon élt, ezért ő egyedül maradt a hatalmas földbirtokon minden gondjával.

Mivel úgy látta, hogy a gazdálkodáshoz szüksége van egy feleségre, elhatározta, hogy elveszi az első lányt, aki megtetszik neki és szimpatikus lesz az apjának is. Így vette el a „szülői ellenőrzés” után Keresztes Ilonát.

⁶ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁷ uo.

Két gyermekük született, az idősebb azonban 13 éves korában agyhártyagyulladás következtében elhunyt. A kisebbik fia, Ferenc⁸ ekkor 7 éves volt.

Földgazdálkodásba⁹ kezdett, ami nagyon kemény, küzdelmes munka volt számára. Mindeközben ráébredt arra, hogy a kis palóc faluban, Szandaváralján milyen nagy nyomorúságban, szegénységben és tudatlanságban él a nép.

Felismerte, hogy felelősséggel tartozik a falubeliek iránt, s ezért kezdte el a faluban – ahol még iskola sem volt – megszervezni a népfőiskolát. Ez azért volt jelentős cselekedet, mert az akkor már működő dán, illetve finn népfőiskolákról csupán csekély ismerettel rendelkezett, mégis nekilátott a szervezésnek. Télen öt hónapra összegyűjtötte a parasztlegényeket a környező falvakból.

Sikerült a faluban megvennie egy kis tönkrement malmot, amit berendeztek internátusnak, és megindulhatott az oktatás. A helybéli értelmiségiek voltak a tanítók. A népfőiskola célja egyrészt, hogy többet tudjanak a földjükből kihozni, másrészt – a háziipar megismertetésén keresztül –, hogy télen is tudjanak kenyeret keresni. Kezdetben biztatónak látszott a kezdeményezés. Még egy katolikus pap is csatlakozott hozzájuk – a népfőiskola hallgatói majdnem mind katolikusok voltak –, aki erkölcsant tanított nekik, hogy hogyan lehet, és hogyan kell „jó embernek” lenni. Ezen „szolgálatára” Sréter Ferenc így emlékszik vissza: *„ez volt az első negatív evangélizációm, amivel indultam.”*¹⁰ Igyekezete eredményeként ugyanis öt hónap tanulás után a legények eredményes vizsgát tettek, s jutalomként azt kérték, hogy a

⁸ ifj. Sréter Ferenc jelenleg az Amerikai Egyesült Államokban él.

⁹ Közel kétezer hold birtoka volt. In: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁰ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

hazatérés előtti estén részt vehessenek a falubeli mulatságon. Ezen azonban összeverekedtek a helybeliekkel. Öt hónapig tanították őket a jó erkölcsre, és ennek ellenére egy verekedés lett a vége!

Ezek a népfőiskolák, ha nem is voltak hosszú életűek, mégis fontos lépések voltak a falu ifjúságának, a középfokú oktatásból kimaradtaknak a továbbképzésében.¹¹

Sréter Ferenc lelkeszi pályára kerülése

Rádöbbsent arra, hogy egy népfőiskola szervezését és vezetését olyan emberre kell bízni, aki szívvel, lélekkel végzi ezt a teljes embert igénylő feladatot. De ki lehetne ilyen ember? – tette föl magának a kérdést. Ekkor jutott eszébe egy különös gondolat: egy pap lenne a legalkalmasabbnak, aki vasárnap prédikál, az ezt követő hat napon pedig törődik a falu népével, és egészen benne él ebben a szolgálatban. „*Nekem papnak kellett volna lennem! Akkor benne élhetnék abba, ami most a szívemen fekszik.*” – mondta.

Így került Sréter Ferenc a soproni teológiára, ahol az Evangélikus Egyház egyetlen lelkeszképző intézménye működött. 1928-ban, 34 évesen kezdte el a teológiai tanulmányait, de hamar kiderült alkalmatlansága.

A homiletikai gyakorlat első prédikációja után ezt kérdezte a professzor: „*...nem akarom megszegyeníteni [...], de nem tudok elsőre mást mondani, minthogy legyen olyan szíves és*

¹¹ Katonáné Palya Réka: A Galga menti népfőiskolák szerepe a felnőttek oktatásában IV. rész; in: <http://hbtbag.mobelforras.hu/egres/2003/egres036.htm>

mondja meg, mit akart mondani, mert mondandóját képtelen voltam megérteni.”¹²

A teológiából való kiábrándultságát csak fokozta az ún. „balek vizsga”¹³, amit az idősebb hallgatók rendeztek. Ez azt jelentette, hogy valaki egy nagy pásztorbotot magához véve beöltözött pápának, és a mise során szentséget szolgáltatott ki. Ez úgy történt, hogy egy – porcelánüzletben vett – edénybe néhány üveg sört öntöttek, s ezt megittatták a letérdeltetett „balekokkal”. Aki az egész szertartást celebrálta, ezt mondta: „Igyatok ebből, ez az én nedűm!” Hitetlenként is igen megbotránkozott ezen az eseményen és eldöntötte, hogy otthagyja a teológiát.

Életének ezen a mélypontján találkozott hívő fiatal teológushallgatókkal, akik komolyan vették az Isten Igéjét. Tulajdonképpen ezzel kezdődött az ő ébredés irányába való indulása. Különböző evangélizációs alkalmakon vett részt, s így jutott el a Pro Christo Diákszövetség téli konferenciájára, ahol először találkozott „élő igehirdetéssel”.¹⁴ Nyáron a Fébé diakonissza egyesület evangélizáló konferenciájára ment egyenesen az alapvizsga után. Ez volt az első lépés, mely az új élet felé indította.

Erre így emlékszik vissza: *„A végére tudtam csak odaérni. Egy előadás volt hátra, a címére ma is emlékszem, az volt: »Törj keresztül!« Velem csakugyan ez történt, ott ment végbe bennem a keresztültörés. Morzsaszedésen, ami utána volt, engem oda se lehetett volna kötni a padhoz. Mondanom kellett, hogy mi történt velem, mit láttam, mit ismertem meg és mi van most előtt-*

¹² forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései, illetve Zsigmondy Árpáddal készített interjú nyomán; Beszélgetések I. 2005. november 8.

¹³ Az első éves fiatal teológusokat „ugratták és nyúzták”, a végén pedig gúnymisést celebráltak. In: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁴ Ifj. Sréter Ferenc édesapjának részemre elküldött rövid életrajza, Kelt: 2005. december 21.

tem. Itt kezdődött el bennem az új élet.”¹⁵ Ebben az időszakban került kapcsolatba a Fébé, illetve a Baráti Mozgalom néhány tagjával, például a néhai Gáncs Aladárral¹⁶.

Teológiai éveinek második felét úgy élte meg, hogy „*nem én kritizáltam a Bibliát, hanem a Biblia kritizált engem.*”¹⁷

Keresztyén, lelki tartalmú könyveket kezdett olvasni, s az a vágy volt benne, hogy a 32/33-as tanévet a híres Tübingeni Teológián végezhesse el. Ott „erősen biblikus”¹⁸ hívő professzorok tanították, például Adolf Schlatter vagy Karl Holl, és a környéken (Württembergben, Németország dél-keleti tartományában) sok hívő élt. Ez az egy év igen nagy hatással volt rá. Életének ebből a szakaszából hozta a német pietista hatást és ennek következtében ezeknek az embereknek a teológiáját is.

Segédlelkészi időszaka

Teológiai vizsgát – súlyos gyomorfekélye miatt – csak 1934-ben tudott tenni.¹⁹ Ezután Kiss István püspök 1934-ben szentelte lelkésszé. Miután 1934. július 12-i és 23-i keltezésű levelében felajánlotta szolgálatát a „Püspök úrnak”²⁰, először egy nagyon rövid időre Szügyre helyezte²¹. Innen Gödöllőre ke-

¹⁵ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁶ id. Gáncs Aladár (1891-1935)

¹⁷ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁸ Zsigmondy Árpáddal készített interjú nyomán; Beszélgetések II. 2005. november 8.

¹⁹ uo.

²⁰ Sréter Ferenc levele a Püspök úrnak. Kelt: Szandaváralja, 1934. július 12. ill. 23. [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 76a, 76b; ill. 77a, 77b számú lapok]

²¹ Szügyön 1934. augusztus 5-től 1934. október 31-ig végez lelkészi szolgálatot. Szabik Imre levele Zsigmondy Árpád részére, Kelt: 1997. március 12. (Északi Evangélikus Egyházkerület, ÉP-342/1997)

rült²², mivel dr. Gyimesi Károly segédlelkész felmentését kérte családi okok miatt.²³

Gödöllőn csak alakulóban volt az egyházközség. Sréter szerint azzal az indokkal helyezték oda, hogy ott inkább szervezni kell, mint prédikálni, „*mert nem arról voltam híres, hogy jó szónok lettem volna.*”²⁴ Ebben az időszakban sokat betegeskedett²⁵, melyről a püspök úrral való levelezése tanúskodik²⁶. Többször kért helyettesítést és engedélyt az orvos által javasolt pihenésre, levegőváltásra négy-hat hétre²⁷. 1935. augusztus 2-i levelében lemondott gödöllői megbízatásáról. Ennek oka a lakáskérdés megoldatlansága volt, tudniillik az év augusztus 1-jével megszűnt a szügyi lakás bérleti joga (Szügyben lakott, s onnan végezte gödöllői szolgálatát). Döntésének másik indoka fia, ifj. Sréter Ferenc iskoláztatásának kérdése.²⁸ 3-án keltezett levelében hivatalosan is lemond szolgálatáról, és kérte a püspök urat, hogy ebben az ügyben szíveskedjen lépni, mert augusztus végére a lelkészi hivatalt szeretné átadni.²⁹ Lemondásának hátterében azonban nem csupán ez a két ok játszhatott nagy szerepet, hanem orvosi jelentés szerint súlyos mellhártyagyulladás volt,

²² Kiss István püspök és Dr. Szentiványi Géza gödöllői egyházfelügyelő járul hozzá, hogy Sréter Ferenc ellássa az „anyásítás” alatt álló Gödöllői Fiókegyház segédlelkészi teendőit november 1-től. Kelt: Szügy, 1934. október 23. (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1734/1934)

²³ 1934. október 30. (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1735/1934)

²⁴ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

²⁵ Az orvos megállapítja Sréter Ferencnél, hogy a betegsége az influenza következményképpen lépett fel. Üdülésre, pihenésre feltétlenül szüksége van. Kelt: Mohora, 1935. augusztus 2. (EOL. Ügyszám: 158/1935), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. karton, 6-os számú lap]

²⁶ Sréter Ferenc levele Püspöki Hivatal részére, Kelt: Gödöllő, 1935. június 15. (EOL. Ügyszám, Iktatószám: ismeretlen), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 3-as számú lap]

²⁷ Sréter Ferenc levele a Püspöki Hivatal részére., Kelt: Gödöllő, 1935. június 15. (EOL. Ügyszám, Iktatószám: ismeretlen) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 3-as számú lap] illetve 1935. június 21. (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 888.), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. karton, 2-es számú lap]

²⁸ Sréter Ferenc levele a Püspök úrnak. Kelt: Szügy, 1935. augusztus 2. (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1086)

²⁹ Sréter Ferenc levele a Püspök úrnak. Kelt: Szügy, 1935. augusztus 3. (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1106. Iktatószám: 411/935)

melynek szövődményei keletkeztek.³⁰ Ennek következtében betegszabadságra „kényszerült”, mely 1935. szeptember 1-jétől 1936. január 7-ig tartott.³¹ Január havától kezdve pedig új megbízatást kapott Sréter Ferenc.

A Deák térre került a Püspöki Hivatalba egyházkerületi missziói lelkésznek, ahol mindössze annyi volt a feladata, hogy egy lelkész kolléga betegsége esetén elvégezze a helyettesítés szolgálatát. *„Úgy gondolták, aki ennyire nem tud beszélni, erre azért alkalmas lesz”* – mondta Sréter Ferenc.³²

Az ébredés kibontakozása

Az 1930-as évek elején Isten különleges ébredést indított el Kelet-Európában, s ebben James Stewart³³ skót futballistát használta fel leginkább, aki nem volt lelkész, csak ugyanolyan fiatal, mint a többi, de ment és prédikált, mert Isten erre indította. A „nyugati prédikátor” híre igen gyorsan terjedt.

Sorra következtek a gyülekezetek és az országok: Lengyelország, Észtország, Finnország, majd Ausztria, Románia, Kárpátalja, Bulgária és végül a harmincas évek vége felé Magyarország.³⁴ James Stewart a Református Egyház keretében

³⁰ Püspöki Hivatal részére írott levelében. Kelt: Gödöllő, 1935. június 15. (EOL. Ügyszám, Iktatószám: ismeretlen), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 3-as számú lap]. Ebben a levelében számol be, hogy orvosa izzadványt állapított meg újra a mellhártyáján, amiért munkáját azonnali hatállyal fel kellett függesztenie.

³¹ Szabik Imre levele Zsigmondy Árpád részére, Kelt: 1997. március 12. (Északi Evangélikus Egyházkerület, ÉP-342/1997)

³² forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

³³ Magyarországon Stewart Jakab néven emlegetik

³⁴ Krisztus középcsatára, összeállította: Lukátsi Vilma, Primo Kiadó, Budapest (100. o.)

működő Bethánia³⁵ egyik vezetőjével, Dr. Csia Sándorral Csehszlovákiában találkozott és a Magyarországi Evangéliumi Alliance Mozgalom nevében hívta meg őt Budapestre. Erről maga Csia Sándor így számol be: „*Nemsokára táviratot kaptam James Stewarttól Bulgáriából, amelyben jelezte Budapestre érkezése időpontját. Mindössze néhány napom volt az előkészületekre, és csak viszonylag kicsiny befogadóképességű terem állt rendelkezésemre, a Metodista imaterem. Nagyobbat nem mertem előkészíteni. Végül is James Stewart neve nálunk nem volt ismerős...*”³⁶ Ilyen előkészületekkel és várakozásokkal várták Magyarországra a skót futballistát és evangélizátort.

Sréter Ferenc így találkozott Stewarttal, mely egy életre meghatározta az életét. Már a legelső alkalmon ott volt és Isten készítette a szívét a szolgálatra. Olyan mély hatással volt rá, hogy minden alkalmán ott volt, hallgatta és így ment keresztül a „második ébredésén”.³⁷ Itt indult el az, amire szüksége volt a szolgálatához.

Dr. Csia Sándor így számol be azokról az eseményekről: „*Abban láthatólag is óriási volt Stewart hatása, hogy az ő példáján fellelkesedve ettől kezdve addigi evangélizátoraink fokozatosabb tevékenységbe kezdtek, s ekkor indult nagyon megáldott munkájára Sréter Ferenc evangélikus lelkész is.*”³⁸

³⁵ A Bethániáról a későbbiek folyamán még külön fejezetben lesz szó

³⁶ Krisztus középcsatára, összeállította: Lukátsi Vilma, Primo Kiadó, Budapest 101. o.

³⁷ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

³⁸ dr. Csia Sándor: Missziótörténeti adalékok, Középpontban a Bethánia - Egylet munkája. (10. o.), (DEK 24, Iktatószám: 765/1957)

A nagy evangélizálás időszaka

1938 januárjában arra az elhatározásra jutottak az „ébredező” papok, hogy az egyházon belül is kellene evangélizációt indítani.

Három embert kértek fel erre. Az egyik Túróczy Zoltán győri lelkész volt, akit később püspökké választottak, a másik Podmaniczky Pál, aki később teológiai tanár lett. Őket Sréter valóban élő hitű embereknek tartotta. A harmadik személyben pedig rá gondoltak, ő azonban alkalmatlansága miatt nem akarta elfogadni ezt a felkérést. Végül megbeszélték, hogy a püspök véleményétől teszik függővé a kérdést. Sréter teljesen biztos volt abban, hogy a püspök nemet fog rá mondani, hiszen tisztában volt az ő igehirdetői alkalmatlanságával.

Sréter Ferenc így emlékszik vissza az eseményre: *„A püspök rám nézett és azt mondta: »Mit akar abban a faluban atyafi? (Ez volt a szavajárása.) Tíz napon keresztül akar esténként beszélni nekik? Hát tudja mit, megposhad az a falu tíz nap alatt, ha maga fog beszélni! «Leintette az egészet. De Túróczy Zoltán nem nyugodott meg - elfelejtettem tőle aztán megkérdezni, honnan vette ezt az indítást - és addig-addig, hogy rávette a püspököt, küldjön ki oda engem.»³⁹*

Így kezdődött Sréter új szolgálata. Az első – egyhetes – evangélizációra Nagytarcsán⁴⁰ került sor, s Isten ezen a szolgálaton keresztül indította el őt az evangélizációban. Nagy szorongással ment fel a szószékre, de abban a pillanatban Isten megmutatta neki, hogy ő csak egy eszköz ebben a munkában.

³⁹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁴⁰ id. Győri János (1914-1997) volt akkor Nagytarcsán a lelkész

„Amikor felmentem a szószékre és elkezdtem beszélni, akkor egyszerre csak megjött a nagy fordulat, és amikor kinyitottam a számat beszélni kezdtem és dőlt belőlem a szó. Miként történt, magam sem tudom, de az evangélizáció úgy ment végbe, hogy egy hét alatt ébredés támadt Nagytarcsán.”⁴¹

Egy kis felébredt közösség alakult ki itt, Isten kiárasztotta az Ő Lelkét, és „megindult” az ébredés. Valódi tűzként terjedt, és Sréter Ferencet hívták a következő alkalomra, majd a következő faluba. Az evangélizációs munka elterjedéseként beindultak a gyülekezeti evangélizációk, konferenciák, csendesnapok. A lelkes kar többsége is igényelte ezeket az alkalmakat, sorba hívták meg az ebben a munkában résztvevő evangélizátorokat szolgálni. Csepregi Béla visszaemlékezése szerint *„Már az evangélizáció kezdetén – 1937-ben – kitűnt Sréter Ferenc rendkívüli karizmája az ébresztő igehirdetéshez. Mellette Harmati Béla, Túrmezei János és Sándor, Zászkaliczky Pál, Danhauser László, Galáth György, Káldy Zoltán, Balikó Zoltán, Győri János, Kovács Géza...”⁴²* és természetesen még sokan mások is részt vettek az evangélizációs munkában.

Veöreös Imre véleménye szerint a 40-es évek az evangélizáció „hősi korszaka”⁴³ volt. Az evangélizációk legnagyobb részét Sréter maga végezte. 1940-41-ben a 46 gyülekezeti evangélizációból 37-et ő tartott. Hirdette az Igét Pestszentlőrincen, Soltvadkerten, Szegeden, Cinkotán, Nagy-mágocson, Fasorban, Aszódon, Szarvason, Orosházán.⁴⁴ Minden évben emelkedett a

⁴¹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁴² Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla; (58. o.)

⁴³ Veöreös Imre előadása: Evangélizáció a mérlegen, In: Lelkipásztor 1957. májusi száma (148-152. o.)

⁴⁴ Jelentés az 1940-41. évi evangélizáló szolgálatról; Kelt: 1941. október 2. (Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 2506)

gyülekezeti evangélizációk, csendeshetek, konferenciák száma és azoknak résztvevői. Eleinte néhány helyen tartottak konferenciákat, mint például Piliscsabán, Orosházán, Szarvason stb. A nagyobbakon 500-an is összegyűltek 40-50-en gyülekezetből. A csendeshetek Gyenesdiáson kezdődtek, ahol több százan vettek részt.⁴⁵ Már nemcsak nyári, hanem téli konferenciákat is tartottak külön fiúknak és lányoknak, férfiaknak és asszonyoknak. Kiemelkedő fontosságú, hogy az akkori püspök, Raffay Sándor nemcsak teljes támogatását adta az „ébresztő” munkához, hanem épített is erre az evangélizáló tevékenységre. Ebben az évtizedben Isten megújító hatalma „söpört” végig az Evangélikus Egyházon, ahol felébredt lelkipásztorok és gyülekezeti tagok álltak be az evangélizáció szolgálataiba. Azonban voltak az evangélizációnak negatív hangjai is, melyek különösen a 40-es évek végén, 50-es évek elején szólaltak meg.

Az „érem” másik oldala

Ahol megindul az élet, ott természetesen olyan vélemények is elhangoznak, melyek nemtetszést fejeznek ki az ébredéssel, a gyülekezeti szolgálatokkal kapcsolatosan. Persze akaratlanul követ el hibákat az ember, és az új helyzetet sem mindig sikerül bölcsen kezelni.

Az biztos, hogy Isten Igéje megítéli az embert, ahogy azt a Zsidókhoz írott levélben is olvashatjuk: *„Mert az Istennek beszéde élő és ható, és élesebb minden kétélű fegyvernél, és elhat*

⁴⁵ Ezek az adatok Csepregi Béla: Az evangélizáció évtizede 1940-1950 cikkéből származnak. Diakónia, 1989/2, (42-46. o.)

a szívnek és léleknek, az ízeknek és a velőknek megoszlásáig, és megítéli a gondolatokat és a szívnek indulatai.” (Zsid 4,12). Ebben a szellemben hirdette Sréter Ferenc is Isten Igéjét, a bűnbocsánatot, a kegyelmet és a feloldozást. Amikor azonban megindult az ébredés, sajnos hajlamos volt a „felébredt” ember és közösség megítélni másokat és nem mindig a szeretet szellemében tudta a másik döntését esetleg „kivárni” vagy felé fordulni, elfogadni. Emiatt sok seb keletkezett az egyház testén. Egyik oldalról sem helyes sem az ítélkezés, sem pedig a vádlás. A hibákból tanulni kell, és kérni Istent arra, hogy pótolja ki a „mi” hiányosságainkat ezekben a szolgálatokban, hogy minden tettünk a szeretetben menjen végbe.

Sréter Ferenc munkássága ebben az időszakban rendkívül áldott és gyümölcsöző volt az Evangélikus Egyház számára, de voltak negatív hangok is. Ordass Lajos így ír Sréter egyik ilyen evangélizációjáról:

„Akkor nagy divat volt az evangélizációról beszélni. Gyülekezeteinkben is voltak olyanok, akik érintkezésbe jutottak ezzel az új divattal. Sürgették is nálam Sréter Ferenc meghívását. Raffay Sándor püspök úr is erőteljesen biztatott erre. Így hát Sréter egyhetes evangélizációt végzett Cegléden is. Nem tapasztaltam különösebb jó hatását. Valóban sokan jöttek el estéről estére, de az utána visszamaradó szűk kis kör kevés megértést tanúsított általában a gyülekezeti élet kérdései iránt, azonfölül képtelen mérték használatával bíraltak papot, felügyelőt, presbitereket és elítéltek minden rendet. Az együtt maradottak között voltak néhányan, akik valamennyire szektás hatás alatt álltak, és hozzájuk csatlakozott egy-két asszony, aki soha semmiből se

akart kimaradni.” [...] Mindeközben a ceglédi gyülekezet lelkipásztorát, Ordass Lajost a kelenföldi gyülekezetbe hívták meg. Így a gyülekezet lelkészválasztás előtt állt. Kendeh-Kirchknopf György és Egyed Aladár neve merült fel. „Bent a gyülekezetben a Sréter-rajongók – akik ugyan alig voltak valahányan – azt hangoztatták, hogy Kendeh nem »megtért« ember. [...] Utolsó ceglédi tapasztalatom tehát vereség volt. Ez a tény nem bántott engem különösebben. Inkább az aggodalom volt bennem nagy, hogy mi történik most a ceglédi gyülekezettel? Nyugtalanságérzettel vettem tehát búcsút Ceglédetől.”⁴⁶

Sajnos ilyen és ehhez hasonló problémák vetődtek fel a szolgálatai során, amelyet természetesen Sréter Ferencnek nem állt szándékában előidézni, de okkal vagy ok nélkül a gyülekezetekben voltak megosztottságok. Az ötvenes évek elején nagyobb port kavaráó viták hangzanak el az ébredéssel és az evangélizációkkal kapcsolatosan, de azt Sréter Ferenc vári szolgálata idején fogjuk behatóbban megvizsgálni, hiszen azok az események már komoly hatással lesznek az 1954-es szakadásra.

Az ébredés hulláma tovább söpört az egyházon. A szolgálattevők nem kímélték önmagukat, és nem bánták, hogy a munka sokszor hihetetlen – szellemi, lelki és idői – igénybevételt jelentett. Sréter és társai fáradhatatlanul munkálkodtak, és Isten hintette a magot.

1942 augusztusáig végezte a missziói lelkészi szolgálatot Sréter, amikor a budavári gyülekezet lelkészválasztás előtt állt.

⁴⁶ Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985; (101-118. o.)

Sréter Ferenc mint Budavári lelkész

A vári gyülekezet helyzete

A vári gyülekezet állapota ezekben az évtizedekben mélyponton volt. Az egyház belső élete és külső tekintélye, a lelkésszel⁴⁷ történt ismételt bajok és az alkalmatlan vezetés eredményeként a gyülekezet teljes válságba került. Ezért elsősorban az egyházközség felügyelője, másodsorban pedig az egész presbitérium volt felelős.⁴⁸

A katonai egyház egy „soha vissza nem térő” ajánlatot tett a gyülekezetnek, hogy megvásárolja a várbeli templomot, és így lehetővé teszi az egyházközségnek a hívek igényei szerint való elhelyezkedést. A egyházközség felügyelője azonban a legmerevebben szembehelyezkedett ezzel a kedvező ajánlattal. *„A templomot a hívek közé kell vinni, mert a hívek a mai időkben nem másznak többé hegyet, hogy a templomba eljussanak.”*⁴⁹ - mondta Raffay. Illetve a templommal együtt lévő iskolát is jobb helyen kellett volna elhelyezni. A városi vezetés Margit-körúti gázgyárnál javasolta az iskola kialakítását, amit azonban a felügyelő ismételten elutasított.

A másik nagy kihívást – Varsányi Mátyás⁵⁰ lelkész nyugdíjba vonulása miatt – a lelkészválasztás jelentette.

⁴⁷ Varsányi Mátyás volt ekkor a vári lelkész.

⁴⁸ Raffay püspök levele Kemény Lajos főesperes részére. Kelt: Budapest, 1942. április 28. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1042/1942)

⁴⁹ Raffay püspök szavai, Levél Kemény Lajos főesperes részére. Kelt: Budapest, 1942. április 28. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1042/1942)

⁵⁰ Varsányi Mátyással kapcsolatosan problémák alakultak ki a gyülekezetben, s mielőtt fegyelmi eljárást indítottak volna ellene, önként „nyugdíjba” vonult (Zsigmondy Árpád elmondása alapján). Az ostrom idején fejlődést kapott és így hunyt el. A Budai Evangélikus Egyházközség története 1918 – 1950 között. Összeállította: Sréter Ferenc. (Budai Evangélikus Egyházközség), Összeállítás időpontja: ismeretlen. [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, II. Nejlontasak, Kiegészítés]

A Püspök úr így ír erről a problémáról: „*A múltkor már átadtam egy cédulát, amely Danhauser életrajzát tartalmazta. Most idecsatolok egy másikat, amelyben már határozott kortesmunka látszik, mert kötelező szavazatokat gyűjt. Sztehló érdekében az apja járja a presbitereket és leplezetlenül korteskodik. Valószínű, hogy kényszerítve leszek szemérmetlen ajánlkkozás miatt annakidején mindkettőt kizárni. Ezeket az egyházfelügyelőnek látnia kellene, s mielőtt a helyzet elmérgesednék, kötelessége volna orvosolni. Kötelessége volna a pártoskodást megakadályozni és a hívek hangulatát helyes irányba terelni.*”⁵¹

A püspök emlékezteti a vári gyülekezetet a korábbi áldott szolgálattelvőkre, mint például Pass László vagy Fürst Ervin. A jelenlegi mély lelki válságból is kizárólag tekintélyes emberek képesek „kiemelni” a gyülekezetet és helyesen kezelni a problémákat. A szóba kerülő személyekről a következő véleménye van: Danhauser László jó munkás, de ezek a gyülekezeti problémák meghaladják az erejét. Virág Jenőnek még nincsen kellő gyakorlata, Sztehló pedig nem felelne meg a vári gyülekezet igényeinek.⁵² Ezért arra kéri a főesperest Raffay, hogy kellő körültekintéssel, bölcsességgel és atyai gondoskodással irányítsa a gyülekezetben való lelkészválasztást.

Mind Raffay, mind pedig Kemény Lajos esperes úr Sréter Ferenc bányakerületi missziói lelkészt ajánlották a közgyűlés-

⁵¹ Raffay püspök szavai, Levél Kemény Lajos főesperes részére. Kelt: Budapest, 1942. április 28. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1042/1942)

⁵² uo.

A lelkészválasztás során felmerült Ordass Lajos kelenföldi lelkész neve is, azonban a felkérést elutasította. A lelkészválasztásban segédkezett Ordass is. Tárgyalt a presbitériummal, s beszámolójában említi, hogy igen nehezen jutottak egyességre a személyt illetőleg. Ezért fordultak Raffay püspök és Kemény Lajos esperesnek. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985; (127. o.)

nek egyhangú meghívásra.⁵³ A budavári egyházközség presbitériuma július 6-án tartott ülésén egyhangúlag elhatározta, hogy Sréter Ferencet ajánlja a közgyűlésnek.⁵⁴ A következőkben pedig kéri Kemény Lajos Sréter Ferenc választhatósági nyilatkozatának kiállítását Raffay Püspök úrtól.⁵⁵ Viszontlevelében megállapítja a lelkészválasztási szabályrendelet értelmében, hogy Sréter Ferenc választható.⁵⁶

Sréter azonban ezt a meghívást két feltételhez kötötte. Egyrészt ahhoz, hogy a püspök Csepregi Bélát helyezze – távozása után – a missziói lelkészi állásba⁵⁷, másrészt pedig, hogy a meghívás az egyházközségi presbitérium és közgyűlés részéről egyaránt egyhangú legyen.⁵⁸

Kérése hátterében a fentiekben már vázolt problémák voltak. Végül azonban eleget tettek kérésének, és mind a presbitérium, mind a közgyűlés egyhangúan megválasztotta budavári lelkésznek.

„A vári gyülekezet, amikor odakerültem, teljesen halott gyülekezet volt. Egy vallástanárban⁵⁹ volt valami az életből... [...]. Más senki nem volt, akiről tudnék, hogy hitből élő ember lett volna a segédlelkészek és vallástanítók közül.”⁶⁰ – így emlékezett vissza Sréter. Ebben az állapotban vette át és látott neki a munkának a gyülekezetben.

⁵³ Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985

⁵⁴ Kemény Lajos esperes jelentése a budai presbitériumi határozatról Raffay püspöknek. Kelt: Budapest, 1942. július 7. (EOL. A Budapesti Evangélikus Egyházmegye Esperesi Hivatala, Iktatószám: 450/1942).

⁵⁵ Kemény Lajos megbízásából levél Raffay püspöknek Sréter választhatóságáról, Kelt: Budapest, 1942. július 14. (EOL. A Budapesti Evangélikus Egyházmegye esperesi hivatala, Iktatószám: 450/1942.)

⁵⁶ Raffay Püspök levele Kemény Lajos főesperes részére Sréter választhatóságáról, Kelt: Budapest, 1942. július 16. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1729/1942.)

⁵⁷ Sréter Ferenc lemondó-nyilatkozata püspök úr részére, Kelt: Budapest, 1944. szeptember 4. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: ?) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 79-es számú lap, Budai Evangélikus Egyház Lelkészi Hivatala]

⁵⁸ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁵⁹ Vohmann Péter elmondása alapján Steck Laura volt az a vallástanár, (2006. március 11.)

⁶⁰ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

Lelkészi szolgálata a Várban

Sréter Ferenc tovább folytatta a gyülekezeti szolgálat mellett az evangélizációkat, de már nem olyan intenzitással, hiszen állandó lekötöttséget, „24 órás” szolgálatot jelentett számára a vári lelkeszi munka. 1942-ben megindult az ébresztő lelkeszolgálat egyházközségében, elindította az evangélizációkat, bibliaórákat, az ifjúsági munkát, melyhez azonnal talált segítőtársakat is. Igehirdetéseit személye és orgánuma miatt a gyülekezet nehezen szokta meg. Gráf Egonné így emlékezik vissza odakerülésére: *„Amikor Feri bácsi idekerült, akkor az orrát fennhordó, s lelkét fennhordó gyülekezet nagyon húzta az orrát, hogy egy ilyen orgánumú lelkesz, s amelyet egész más stílusú, egész idegen stílusú, nem az a jaj de szépen [...] beszélő (lelkesz volt), hanem ő mindent ahogy a Bibliából megértett azt úgy mondta fenn a szószéken. Szóval a mi számunkra eleinte bizony egy nagyon meglepő valaki volt.”*⁶¹

1944-es ostrom nagy próba volt mind a gyülekezet, mind Sréterék életében. A támadásokban sok egyházi alkalmazott veszítette életét, a templomot is több találat érte. Csak nagy munkával és összefogással tudta a gyülekezet helyreállítani a károkat. Sréter felesége, Keresztes Ilona súlyos rákos beteg lett, s rövid időn belül elhunyt. Az addig – hit szempontjából – kemény asszony élete utolsó szakaszában nagyon megtört, és halála előtt pár hónappal hitre jutott.

⁶¹ Gráf Egonnéval (a néhai „zárt közösség” egyik tagja) készített interjú nyomán; 2005. december 20.

Sréter – felesége halála után – hamarosan újból megházassodott. 1947. augusztus 31-én Debrecenben házasságot kötött Polster Mártával, konferenciás munkatársával.

Eközben lelkiismereti okokból 1944 szeptemberében benyújtotta a budavári lelkészi állásról való lemondását⁶².

Döntése két okra vezethető vissza. Először is azzal az elgondolással fogadta el a vári lelkészi szolgálatot, hogy távozása után Csepregi Béla lesz a missziói lelkész, ez azonban valamilyen oknál fogva megghiúsult, s emiatt Sréternek lelkiismeretfurdalása volt. A másik pedig, hogy úgy érezte, őt Isten nem gyülekezeti, hanem valamilyen missziói, evangélizációs szolgálatra hívta el.

Madocsai Miklós 50 év távlatából így nyilatkozott Sréter lemondásának körülményeiről: „*Sréter Ferenc egy karizmatikus igehirdető volt. Mindenkihez tudott szólni, fiatalokhoz, idősökhöz, de kár volt, hogy egy gyülekezetbe bele szorították. Ha ő kapott volna egy önálló evangélizátori állást, státuszt, amely az egész országra szólt volna, még ennél sokkal többet tudott volna szolgálni, mint így. Egy gyülekezet számára – én úgy érzem – egy szűk keret volt, amit ő teljes szívvel és lélekkel betöltött, de sokkal jobb lett volna, ha ő nem egy gyülekezet lelkésze lett volna, hanem egy önállósított evangélizátor.*”⁶³

Lemondására nem érkezett válasz⁶⁴, így folytatta a munkát a gyülekezetben.

⁶² Sréter Ferenc levele Főtisztelendő püspök úr részére. Kelt: Budapest, 1944. szeptember 4. (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: ?) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 79-es számú lap, Budai Evangélikus Egyház Lelkészi Hivatala]

⁶³ Madocsai Miklóssal (egykori budavári lelkésszel) készített interjú nyomán; Beszélgetések I. 2005. december 14.

⁶⁴ Ennek oka feltehetően az ostrom okozta állapotokban keresendő. Az oroszok gyors előrenyomulása miatt Raffaynak nem volt ideje behatóan foglalkozni a lemondással. Később viszont Sréter jobbnak látta, ha a gyülekezetben marad, és a gyülekezetet összefogva neki lát az újjáépítési és újjászervezési munkálatoknak.

A „felszabadulás” után, mikor a kommunizmus átvette a hatalmat, rengeteg megkeseredett ember volt a gyülekezetben. *„Akkor a minisztériumi tisztviselők mind a Várban jártak, azon a környéken laktak. Ők voltak a legelkeseredettebb emberek a kommunizmus miatt. Ebben a környezetben kellett az evangéliumot hirdetni, s ezek az összetört emberek lettek a leghamarabb fogékonyak az evangéliumra. Már az első esztendőben elkezdődött az ébredés, 1945-1946-ban. Ilyen módon az államban és az ÁEH-ban egy bizonyos bizalom alakult ki Sréter Ferenc felé.”*⁶⁵

Péntekenként bibliaórát, minden vasárnap este pedig evangélizációt tartott, mely után – James Stewarthoz hasonlóan – előre hívta azokat, akik Jézus mellett döntöttek. Az ily módon hitre jutottakból pedig kialakult egy szolgáló közösség. Később ezt a csoportot nevezték „zárt közösségnek”, melyet a későbbiek folyamán részletesebben is megvizsgálunk.

Ezt követően megindult a nyári konferenciák, csendeshetek szervezése, melyeknek hónapról-hónapra, évről-évre egyre több résztvevője volt. Sréter Ferenc 1946. január 1-jétől 3 hónapos, fizetés nélküli „evangélizáló szabadságot” vett ki.⁶⁶ Nyugat-Magyarországtól kezdve egész Kelet-Magyarországig számtalan helyen fordult meg. A táborok színhelyei Nagytarcsa, Fót, majd később, mikor az ifjúság ébredése „tetőzött”, Tahiban bérelték ki a baptista tábort. Első nyáron 450-en, a következőn már 700-an, míg 1950-ben már 700-700 résztvevője volt ezeknek az alkalmaknak. Ezeknek köszönhetően hatalmas ébredés bontakozott ki az ifjúság körében.

⁶⁵ forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

⁶⁶ Csepregi Béla: Az evangélizáció évtizede 1940-1950, Diakónia, 1989/2, (42-46. o.)

Ebben a 3 hónapos időszakban döbrent rá Sréter – miközben olyan helyeken is járt, ahol korábban már evangélizált –, hogy siralmas a helyzet a gyülekezetekben. *„Csak a hamuban pislogott valami kis szikra, az is kihunyóban.”*⁶⁷

Az utómunka hiánya jelentette az alapvető problémát, és Sréter azt tapasztalta, hogy ahol nem volt „ébredési” a lelkész, ott a „felébredt” emberek is visszaestek a hitben. Amikor ezt többször is szóvá tette, akkor a lelkészek között – egy esetleges szakadástól való félelem miatt – nem talált támogatásra. Ahová ugyanis „ébredési” lelkész híján hívő utógondozó került volna, ott fennállhatott a gyülekezet kettészakadásának, megosztásának eshetősége. Sréter ezzel nem értett egyet, mert az utógondozás biztosítását feltétlenül szükségesnek tartotta. Az Evangélikus Egyház – érezve az utógondozás fontosságát – annyi előrelépés tett, hogy evangélikus utómunkásként Rejtő Máriát bízta meg ezzel a feladattal.⁶⁸ Ő járta a gyülekezeteket, oda ment, ahol szükség volt rá, illetve ahová hívták.

Sréter azonban látva ennek a valós hiányosságát, belépett a Bethánia CE szövetségbe, hogy maga gondoskodjon az utómunkásokról.

⁶⁷ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

⁶⁸ forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

A Bethánia szövetség

A Szövetség kialakulása

A CE (Christian Endeavour-keresztyén törekvés) Szövetség eredetileg ifjúsági mozgalom volt. Clark Ferenc amerikai református lelkész alapította Portlandben. 1880-ban ébredés indult meg a gyülekezetben és fontosnak tartotta, hogy azokat a fiatalokat, akik „felébredtek”, ott tartsa a gyülekezetben. Rájött arra, hogy a gyermekkorban „betanult” konfirmációs fogadalom mögött nagyon ritkán húzódik komoly elhatározás. Eldöntötte, hogy újra konfirmáltatja az ifjakat. Egy közösséget szervezett, amelynek célja a fiatalok együtt tartása és a hitbeli fejlődésükhöz nyújtott segítség volt. A szövetségbe belépőnek a következő tagsági fogadalmat kellett tennie:

"Mivel a Megváltó engemet annyira szeretett, hogy a keresztfán meghalt értem, én is szeretni akarom Őt, és iránta való hálából életemet Neki szentelem. Bízva az Ő erejében komolyan törekszem mindig azt cselekedni, ami Őnéki, az én Uramnak és Megváltómnak kedvére van. Igyekszem valódi keresztyén életet élni, főként abban a körben és helyzetben, amelybe Ő állított. Igéjét minden nap olvasom, minden nap imádkozom, az istentiszteleteket rendszeren látogatom, Isten országának előmenetelén munkálkodom, mint a-i keresztyén szövetség tagja, a

szövetséggel szemben vállalt kötelezettségeimnek eleget teszek."⁶⁹

Hamarosan az egész Egyesült Államokban felfigyeltek erre a munkára, és sorban alakultak a gyülekezetekben ezek a szövetségek. Sőt – túllépve a határokon – Európában, különösen Németországban is gyorsan elterjedt ez az egyházi mozgalom.

A Szövetség megjelenése hazánkban

1897-ben Szabó Aladárné Wiesbadenben (Németország) részt vett egy CE szövetségi alkalmon, ahol bízatták annak magyarországi megalapítására. Ez meg is történt, de az első hazai CE még gyermekszövetség volt.⁷⁰

Rendszeresen Igét tanulmányoztak, betegeket látogattak, gyermekalkalmakat szerveztek. A Gyermeklant című énekgyűjteményt használták énekeskönyvként. Szabó Aladár teológiai tanár, a „magyar protestáns belmisszió atyja”⁷¹, valamint dr. Kecskeméthy István, a pozsonyi teológia tanára 1903-ban alapították meg a Bethánia Egyletet, és kérték annak felvételét a CE Világszövetségbe. Annak ellenére, hogy mindketten lekipásztörök voltak, a Bethánia mindvégig laikus mozgalom maradt. A világszövetség jelszava „*Krisztusért és az egyházért!*” lett, amit

⁶⁹ Testvéri információk a Bethánia CE Szövetségről, Alcsút, 1947. in: Árgyelán Erzsébet: Ébredéstörténet a Magyarországi Református Egyházban; 2002. május 28. Szakdolgozat, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola. (19. o.)

⁷⁰ A Szövetség múltjáról szóló cikk, <http://www.parokia.hu/template1.php?id=26>

⁷¹ dr. Csia Sándor: Missziótörténeti adalékok, Középpontban a Bethánia - Egylet munkája. (2. o.), (DEK 24, Iktatószám: 765/1957)

később „*Krisztusért és egyházért!*” -re változtattak.⁷² Azért nevezték el Bethániának, mert azt szerették volna, hogy Jézus ugyanúgy otthon érezze magát, mint annak idején Bethániában. A CE szövetség egyházi szervezet kívánt lenni.

A Bethánia törekedett arra, hogy a CE-hez hasonló módszereket (evangélizációk, konferenciák, csendesnapok, biblia-órák, vasárnapi iskolai munka, személyes lelkigondozás stb.) hazánkban is meghonosítsák. Különösen nagy hangsúlyt fektettek a konfirmációi oktatásra, a misszióra az ifjúság körében, illetve az igei alkalmakra.

Azok az emberek lehettek tagok, akik⁷³:

- tudják és vallják, hogy őket megragadta Krisztus szeretete, megtisztítva bűneikből megváltotta őket a Sátán hatalmából, Szentlelkét adta nekik, és új életre, örök életre hívta el őket;
- Megváltójuk szeretetét viszonzni akarják, és hálából életüket neki szentelik, Megváltójuk kedvére, tetszésére akarnak élni, ezért Jézus Krisztus megbízását és felhatalmazását elfogadva a mennyei elhívás jutalmára tekintve, Ővele való közösségben és a Tőle kapott erővel, teljes odaadással igyekeznek igazi keresztyén életet élni, azaz igyekeznek Őróla bizonyosságot tenni, alázattal szolgálni az emberek között az Ő Egyházáért azzal az erővel, amit a Jézussal és a testvérekkel való közösségben Tőle nyernek.

⁷² dr. Csia Sándor: Missziótörténeti adalékok, Középpontban a Bethánia - Egylet munkája. (7. o.), (DEK 24, Iktatószám: 765/1957)

⁷³ A Szövetség múltjáról szóló cikk, Kik is tehát a CE-sek?, <http://www.parokia.hu/template1.php?id=26>

A CE Bethánia Egylet egészen 1950-ig működött, amikor politikai nyomásra feloszlatták⁷⁴. Működésük azonban korántsem volt zavartalan. Az évtizedek alatt több szakadás is történt az Egyletben, melyek közül az egyik legjelentősebb a Fébé diakonissza-nőegylet kiválása volt.⁷⁵

Ekkor vált ki a klotildligeti Béthel üdülőhely és a Nyíregyházi-Felvidéki Fiókegylet Élim nevű gyermekotthona is. Néhányan a távozók közül később visszatértek, és megalapították az Evangélikus Baráti Társaságot.⁷⁶

A református és az evangélikus egyház vezetőinek többsége ellenszenvvel viseltetett a Bethánia CE mozgalom iránt. Ennek oka az volt, hogy hajthatatlanul ragaszkodtak a Bibliához, elfordultak a világtól és némelyekben kialakult egy úgynevezett „hívó gög”.⁷⁷

Káldy Zoltán egy 1951-ben írt cikkében igen keményen szektásoknak nevezte őket.⁷⁸

Ugyanakkor olyan jeles, példamutató evangélikus lelkészek is csatlakoztak a Bethániához, mint például dr. Podmaniczky Pál, Túróczy Zoltán vagy Gáncs Aladár⁷⁹.⁸⁰

Sréter bethániás munkásságáról nem sok adatunk van. Annyit mond el csupán, hogy felvette velük a kapcsolatot, meg-

⁷⁴ Csak 1990. márc. 31-i dátummal, mint a Bethánia Egylet jogutódját társadalmi szervezetként jegyezték be újra Bethánia CE Szövetség néven, és még abban az évben újra felvételt nyert a CE Világszövetségbe. A Fővárosi Bíróság a Bethánia CE Szövetséget 1998. január 1. napjától közhasznú szervezetté minősítette. In: A Szövetség múltjáról szóló cikk, <http://www.parokia.hu/template1.php?id=26>

⁷⁵ dr. Csia Sándor: Missziótörténeti adalékok, Középpontban a Bethánia - Egylet munkája. (32. o.), (DEK 24, Iktatószám: 765/1957)

⁷⁶ uo.

⁷⁷ Dr. Anne-Marie Kool: Az Úr csodásan Működik, II. Kötet, HARMAT, Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet, Budapest, 1997 (314. o.), A könyv a Missziológiai Tanulmányok sorozat 2. számú kiadványaként jelent meg.

⁷⁸ Káldy Zoltán: Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai, Evangélikus Élet, 1953. augusztus 30-i szám

⁷⁹ id. Gáncs Aladár (1891-1935)

⁸⁰ Dr. Anne-Marie Kool: Az Úr csodásan Működik, II. Kötet, HARMAT, Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet, Budapest, 1997 (314. o.), A könyv a Missziológiai Tanulmányok sorozat 2. számú kiadványaként jelent meg.

ismerkedett a munkájukkal, elment a táborukba, majd csatlakozott hozzájuk. Tőlük hívott utómunkásokat is. Ahol ugyanis „felébredt” egy közösség, ott azután egy bethániás gondozta és látogatta rendszeresen az újonnan megtérteket.

A vári gyülekezet közelében, az Ostrom utcában működött a budai Bethánia. Ennek a vezetője hamarosan Sréter lett, mivel 1949-ben Szikszai Béni - aki az országos titkára volt - azt tanácsolta, hogy a budai Bethánia szűnjön meg, és tagjai csatlakozzanak a vári gyülekezetéhez. A tagok legnagyobb része -kb. 55-60 fő- követve a tanácsot a vári gyülekezetbe ment, így evangélikus és református testvérekkel is bővült a vári közösség.

Sréter Ferenc mint az Élő Víz folyóirat főszerkesztője

Sréter nagyon fontosnak tartotta a gyülekezet területén élő mintegy 3000 evangélikus⁸¹ elérését, ugyanakkor kiemelt figyelmet szentelt a már „felébredtek” gondozására. Egy kis stencilgép segítségével készített⁸² körlevelei és levelezőlapjai az ország valamennyi részébe eljutottak. Évente két-három körlevelet küldött azoknak, akik imádkoztak az evangélizációs szolgálatért, illetve, akik részt vettek a tahi konferencián. Ezáltal *„állandó volt az érintkezés a »háttér« és a »front« között”*⁸³. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy egy újság sokkal hatékonyabb eszköz lehetne a kapcsolattartásnak, ennek azonban komoly akadályai voltak. Elsősorban a háború miatti papírhiány, s való-

⁸¹ Durst Lászlóval készített interjú nyomán; Beszélgetések III. 2006. február 13.

⁸² Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (59. o.)

⁸³ uo.

színűleg nem kaptak volna engedélyt egy új lap indításához. A megoldás végül váratlanul érkezett: Szentistvány Marga, a kassai evangélikus leányintézet vezetője rendelkezésükre bocsátotta az általa szerkesztett „A boldogság útja” című folyóiratot. Sréterék ezt örömmel fogadták, a címet azonban „Élő Víz”-re módosították. Az első szám 1943 áprilisában készült el. A havonta megjelenő lap felelős szerkesztője Sréter lett, aki a cikkeket név nélkül közölte – azért, hogy az olvasó ne válogasson, és ne legyen előítélete a cikk írójával szemben.

Az első szám bevezetőjében a következőképpen magyarázza a lap címének megválasztását:

„Élő víz: különös kifejezés. Ma csak a bibliás ember érti. Sokszor még az sem. Vannak dolgok, amelyeket csak az ért meg igazán, aki megélte, mert azokat nem elég ésszel érteni. Szívvel is kell. [...] A természet világában a forrás felbuggyanó vizét, s a forrás által táplált kútvizet nevezte »élő-víznek« a keleti ember, szemben a víz-szegény keleti vidékek ciszternáinak, vízgyűjtő tartályainak állott, holt vizével.

A lelki élet világában az Isten Lelkétől támasztott új életben jelentkezik az élő víz. Akinek az életében felbuggyan, az sokszor maga se tudja, mi ez, jól lehet már »ömlik annak belsejéből«. [...] Isten kegyelme teheti csak Krisztus Lelkének szüntelenül ömlő vizévé az evangélikus evangélizációnak ezt a lapját, s használhat fel alkalmatlan embereket arra, hogy a Lélek élő vizének folyamai ömöljenek az ő belsejükből öntudatlanul is Szentlélek-szomjas emberek felé. Imádságmeghallgatás ennek a lapnak a megindulása, legyen imádságmeghallgatás a kegyelemnek ez a bőséges csodája is az egyház és nemzet életében.

Csak hittel, bizalommal közeledni a mi életünk Urához, s akkor miénk az ígéret: »Ád a ti mennyei Atyátok szentlelket azoknak, akik Tőle kérik«.”⁸⁴

A lapnak állandó témái voltak, melyet így vezet be a szerkesztő: *„Lapunk tartalma: egy egész konferencia. Láthatatlan, csak olvasni tudjuk, de lélekben mégis együtt vehetünk részt. Következő számainkban is egy-egy ilyen »láthatatlan konferencia« anyagát óhajtjuk hozni. Vegyünk rajtuk részt beszámolók, bizonyágtételek, morzsaszedés beküldésével!”*⁸⁵ Ezekkel a témákkal igyekeztek állandósítani a „konferenciákat” és összefogni azt a közösséget, melynek tagjai szívügyüknek tekintették az ébredés előmozdítását és az egymás hite által való megerősödést. A folyóirat a következő rovatokat tartalmazta:

- *Tanítás:* A Biblia tükrében magyaráztak, olyan általános, tanításbeli kérdéseket, mint például a megtérés, a váltság, a békesség, az imádság, a nyelveken szólás stb.
- *Evangélizáció:* Egy Ige alapján személyes hangvételben mutatott rá az ember bűnösségére és hirdette a szabadulás útját. Ezek a rövid – általában egy hasábnyi terjedelmű – cikkek az evangélizáció stílusára emlékeztettek.
- *Énektanulás:* Keresztyén énekek szövegét és kottáját együtt közölték, s így segítették azok könnyebb elsajátítását.

⁸⁴ Élő víz folyóirat, I. évfolyam 1. szám. 1943. április, Felelős szerkesztő: Sréter Ferenc

⁸⁵ uo.

- *Kérdés-Felelet:* Külön rovatot biztosítottak arra, hogy válaszoljanak a szerkesztőségbe küldött olvasói kérdésekre.
- *Bizonyságtétel:* Személyes hangvételű, a hétköznapiakban átélt hitbeli megtapasztalásokat, Istennel kapcsolatos élményeket is közöltek. Fontosnak tartották ugyanis tudatosítani, hogy a keresztyéneknek is meg kell harcolniuk a hit „nemes harcát”, és sokszor hasonló gondokkal küzdenek, mint az „átlagos”, „világi” emberek. Nagy különbség azonban, hogy ők Isten segítségével győzedelmeskedni is tudnak azok felett.
- *Morzsaszedés:* Az evangélizációk résztvevői írtak az alkalmon tapasztalt személyes élményeikről. Ezek a közkinccsá tett morzsák megerősíthették azokat, akik maguk is ott voltak, de ugyanakkor inspiráló hatással lehettek másokra is.
- *Imaközösség:* Konkrét, állandóan változó imatémát ajánlottak az olvasók figyelmébe.
- *Beszámolók:* A morzsaszedéshez hasonlóan beszámoltak egy-egy evangélizációról – azzal a különbséggel, hogy a hangvétel nem volt személyes jellegű.
- *Irtatterjesztés:* Felsorolták az új – lelki épülést segítő – könyveket, folyóiratokat, és röviden ismertették azok tartalmát.
- *Tudnivalók:* Részletesen közölték a következő evangélizációk helyszíneit, időpontjait, igehirdetőit és témáit.

Az Evangélikus Evangélizáció folyóirata tehát 1943 áprilisától kezdve havonta jelent meg, és a kassai „Wiko” nyomdában készült. 1944. decemberében⁸⁶ azonban ideiglenesen megszűnt a háború miatt. Csak 1947-ben indulhatott⁸⁷ újra, de ekkor már Budapesten a Fébé nyomdájában, a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem kiadásában. Az „újrakezdés” nem volt zökkenőmentes. Először nem kaptak lapengedélyt, így az újságot körlevelekkel pótolták. Azután pedig Sréter személyével voltak kifogások, ugyanis addigra – lelkeszi szolgálatában való „ellehetetlenülése”⁸⁸ miatt – az „általános kívánság” szerint Csepregi Béla folytatta az „Élő Víz” szerkesztését. Az új felelős szerkesztő így kezdte „Beköszöntő” cikkét:

„Nem új lapot indítottunk. 1943-ban és 1944-ben már megjelent az evangélikus evangélizáció lapja, s ismertté és kedvessé tette a Szentírásnak ezt a képes, de nagyon sokat jelentő kifejezését.

Ezrek és ezrek számára lett az ÉLŐ VÍZ az élet vizévé: a bűn harcában elepedetteknek üdítő ital, a nehéz teher alatt roskadozóknak erőt adó táplálék, a társtalannak lelki testvér, a magyar evangélikus gyülekezeteknek ébresztő és ébrentartó ige, az élő Isten Igéje.”⁸⁹

⁸⁶ Az utolsó számban talán nem véletlenül került a címlapra a „Békesség Fejedelme” vezércikk. „Krisztus Urunk nem igényelt és nem követelt semmit a békéért, hanem Ő adott és áldozott érte mindent...”. Élő Víz folyóirat, II. évfolyam, 12. szám. 1944. december, Felelős szerkesztő: Sréter Ferenc

⁸⁷ Csepregi Béla elmondása alapján, in: Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (59. o.)

⁸⁸ Sréter Ferenc gyülekezetében olyan szoros közösségbe tömörítette, amelyet az egyházvezetés nem tűrt. (A következő fejezetben ezt a problémát részletesen ki fogom fejteni.) in: Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (59. o.)

⁸⁹ Élő Víz, III. évfolyam 1. szám, 1947. március 16. Felelős szerkesztő: Csepregi Béla

1951-ben az állam népgazdasági érdekre hivatkozva elrendelte a papírkorlátozást, s ezzel egyidejűleg beszüntették a kisebb példányszámú lapokat vagy javasolták azok más lapokkal történő egybeolvadását.⁹⁰ Ennek következtében az Élő Víz folyóirat beolvadt az Evangélikus Életbe. Mindez természetesen nagy vihart kavart az egyházon belül és kívívta az olvasók nemtetszését is. Bár Túróczy Zoltán püspök sajnálatát fejezte ki a lap felszámolásával kapcsolatban, a hívek szerint az egyházvezetés, illetve a sajtóosztály nem tett meg mindent a folyóirat megmentése érdekében. Dezséry, az Evangélikus Élet főszerkesztője viszont visszautasította, és alaptalannak tartotta ezt a vádat. Amikor ugyanis döntési helyzet elé állították, hogy válasszon a Lelkipásztor és az Élő Víz között, akkor kénytelen volt a Lelkipásztort választani és azt javasolni Csepregi Bélának, hogy az Élő Víz kapcsolódjon az Evangélikus Élethez⁹¹.

Ennek eredményeként szűnt meg a lap a magyar napi- és időszakai sajtóra vonatkozó papírgazdálkodási kormányintézkedés alapján 1951. március 16-án.⁹²

„Az Evangélikus Élet szerkesztősége felelőséget érezve azért a szolgálatért, amit az evangélizáció munkásai saját lapjukban végeztek, kifejezte azirányú készségét, hogy mint egyháznakak egyetlen, a gyülekezetek nagy nyilvánosságához szóló

⁹⁰ Az Egyetemes Missziói Bizottság Evangélizációs Szakbizottságának 1951. március 3-i munkaüléséről felvett jegyzőkönyv tartalmazza azt a Dezséry püspöktől származó értesülést, miszerint felsőbb hatóságok az evangélikus evangélizáció országos lapjának a papírkiutalását kényszerű takarékosági szempontok miatt megszüntették. Ezzel egyidőben a Népművelési Minisztérium Sajtóosztálya a lapengedélyt is bevonta. Az utolsó szám – VII. évfolyam 5. szám – 1951. március 11-én jelent meg. (EOL. EE Lt. 442/1951.) In: Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (68. o.)

⁹¹ Jegyzőkönyv a Magyarországi Evangélikus Egyház püspöki karának értekezletéről. Budapest, 1951. április 12. (EOL EEI 35. d.) In: Isten embere I. kötet (300. o.)

⁹² Az Élő Víz munkatársai bekapcsolódnak az Evangélikus Élet szolgálatába, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 18. szám, 1951. május 6.

hetilapja, az evangélizáló sajtó folyamatos szolgálatának biztosítására az Élő Víz szerkesztőjének és a munkatársainak az Evangélikus Élet hasábjain helyet ad.”⁹³

Csepregi Béláéknak nem volt választási lehetőségük: az 1951. március 28-29-i fóti csendesnapon, valamint a március 30-i Egyetemes Missziói Bizottság Evangélizációs Szakbizottságának budapesti ülésén elfogadták az ajánlatot. Az április 20-i szerkesztőségi értekezleten megállapodás született az Evangélikus Élet és az Élő Víz között, hogy a megszüntetett lap szerkesztői és munkatársai „...*hetente rendszeresen járulnak hozzá az Evangélikus Élet üzenetéhez.*”⁹⁴ Csepregi Béla ilyen keretek között semmiképpen sem tudta folytatni a szerkesztői munkát. Utóda – az ő javaslatára – Káldy Zoltán lett, aki az Evangélikus Élet május 13-i számában írt először, mint az Élő Víz rovatvezetője.⁹⁵ Kettejüknek – Csepreginek és Káldynak – azonban gyakran voltak nézeteltérései abban a kérdésben, hogy kinek az írása jelent meg, és kit utasítottak el. Az egykori főszerkesztő véleménye szerint az új rovatvezetőnek „*akkor már kezdett másképp alakulni a fölfogása.*”⁹⁶

Ez az egyházi sajtóval kapcsolatos változás azonban sokkal többet jelentett a meglévő folyóiratok számának módosulásánál. Ezzel a nagyon finom, tudatos „hatalomátvétellel” ugyanis Dezséry és Káldy az ébredési irányzatot is felügyelete alá

⁹³ Az Élő Víz munkatársai bekapcsolódnak az Evangélikus Élet szolgálatába, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 18. szám, 1951. május 6.

⁹⁴ uo.

⁹⁵ Az Efezusi levél alapján írt cikket először Káldy Zoltán az Élő Vízben. Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 19. szám, 1951. május 13.

⁹⁶ Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (68. o.)

vonta. Srétert komoly támadások érték, és egyre inkább kezdték ellehetetleníteni lelkeszi munkáját.

A „zártközösség” kialakulása

„*Lelkeszi szolgálata a várban*” című fejezetben már röviden említést tettem a „zárt közösségről”. Sréter várba kerülése után, hozzáfogott a „válságban” lévő közösség építéséhez. Munkája révén eleven gyülekezeti élet alakult ki. Vasárnap délelőtt két istentiszteletet, délután 3 órakor ifjúsági órát tartott. Ezeken az alkalmakon az összegyűlt fiatalok megtöltötték a gyülekezeti termet. Vasárnaponként este 7 órakor evangélizációt tartottak vendég igehirdetőkkel. Olyan neves evangélizátorok fordultak itt meg, mint például Ungár Aladár⁹⁷, Kiss Ferenc orvos professzor⁹⁸, valamint a helyi igehirdetők.

Péntekenként bibliaóra volt, melynek végén mindig előre hívta azokat, akik Jézus mellett döntöttek; a hitre jutottakból pedig kialakult egy szolgáló közösség. Később ezt a csoportot nevezték a kívülálló „zárt közösségnek”⁹⁹. Ez – az eleinte csak néhány tagból álló – kis csoport az 50-es évek elejére már elérte a 100 főt. Tagjai aktív lelki életet éltek. A közösséghez tartozásnál nem a gyülekezeti tagság számított, hanem a személyes

⁹⁷ Ungár Aladár 1905. július 2-án született Budapesten és hosszú szenvedés után 1970. november 23-án hunyt el. Évtizedeken át aktív munkatársa volt a Magyar Evangéliumi Alliance-nak, majd ügyvezető titkára a Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének. Amikor 1936-ban Stewart Magyarországon járt, őt kérték meg, hogy legyen a tolmácsa. Szívén viselt a zsidók misszionálását. Maga is ortodox zsidó volt.

⁹⁸ Kiss Ferenc Nagyszalontán született 1889. szept. 7-én és 1966. ápr. 7-én hunyt el Budapesten. Anatómus, egyetemi tanár, Kossuth-díjas (1952), az orvostudományok doktora (1952). A vegetatív idegrendszer és az agy vér- és liquorkeringési kérdéseinek kutatásával foglalkozott. A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének elnöke. Ungár Aladárral együtt nagy szerepük volt James Stewart magyarországi látogatásának megszervezésében.

⁹⁹ Maga Sréter soha sem szerette a „zárt közösség” kifejezést használni. Inkább „a szoros vagy a szolgáló közösség” szót használta.

hit. A csatlakozni kívánónak először jelentkeznie kellett¹⁰⁰, majd pedig elbeszélgetnie hitének alapjairól a lelkésszel és a közösség néhány presbiterével.

„Azt vettük föl, akinek az Úr Jézus a személyes megváltója lett, s az új élete felől meggyőződünk, akivel valódi közösség indulhatott el az Úrban. Függetlenül az egyházi közösségtől, hetenként jöttünk össze egy úgynevezett hitmélyítő óra keretében és kezdtük el a közösségi életet, a szolgálatot.”¹⁰¹

A beszélgetés után a lelkész bejelentette az új tagot a közösségben, s ekkor bármit lehetett kérdezni tőle azzal a céllal, hogy valaki nem kíván-e attól a testvértől valamit kérdezni, esetleg valamit tisztázni. Erre azért volt szükség, hogy a későbbiek folyamán *„egymással kapcsolatban tisztázatlan gondolatokat, híreket [ne] használhasson fel a Kísértő.”¹⁰²*

Sréter Ferenc azt vallotta, hogy megkapta a „lelkek megítélésének” ajándékát a Szentlélektől.

„Enélkül Pál idejében se lett volna természetes dolog, hogy a »kegyesség látszatát« meg lehet és kell állapítani, s ehhez képest megszüntetni a közösségi életet az illetővel szemben (II. Tim 3,5). Aki végighallgatott egy ilyen lelkipásztori beszélgetést, az el szokott csodálkozni rajta, hogy általában mily világosan derül ki a valóság. Persze, ez nem csatlakozhatatlanság. Akkor sem volt az. A Sátán akkor is vetette az »elfajzott búzát« (Mt 13,25).”¹⁰³

¹⁰⁰ Durst Lászlóval készített interjú nyomán; Beszélgetések IV. 2006. február 13.

¹⁰¹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁰² Beszéljünk őszintén a közösségről, Sréter Ferenc: A közösség, Lelkipásztor, 1951. május hó (212. o.)

¹⁰³ uo.

Sréter Ferenc a Lelkipásztor című folyóiratban bemutatta a budavári gyülekezet szoros közösségét, mely mindenki felé nyitott volt, és csak az zárta ki magát belőle, aki nem volt hajlandó az életét Jézus Krisztusra bízni. Sréter beszámolója szerint a hitmélyítő órákon a testvéri harmóniát igyekeztek megvalósítani.¹⁰⁴ Ez a közösség egyben munkaközösséget is jelentett, hiszen minden szolgálattevőnek meg volt a maga feladata: igeszolgalat, látogatás, énekkar vezetése vagy éneklés, valamint adminisztratív vagy fizikai munka.

Az első keresztyének életéhez hasonlóan igyekeztek fegyelmezetten élni. A Szentírás volt számukra is a zsinórmérték. Szükség esetén a magánéleti kérdésekhez is hozzászóltak, s intették egymást, így engedelmeskedvén Istennek.

Gráf Egonné, aki maga is tagja volt ennek a közösségnek, így emlékszik vissza:

„...rengetegen voltunk fiatalok. Tulajdonképpen mi, fiatalok hoztuk az időseket. Így indult az ébredés a várban. Személy szerint nálam is így volt, hogy a családtagjaim tulajdonképpen jó evangélikusok voltak addig, majd hitrejutottak. De ugyanezt el lehetett mondani az összes környező ismerősről, barátról. És akkor kezdett egy nagyon komoly közösség kialakulni. Egyre többen voltunk olyanok, akik éreztük, hogy az életünknek ez egy olyan középpontja, ami abban az időben, azokban a nagyon nehéz, kemény időkben [...] az ember nem azt kérdezte, hogy mi nek élek, hanem azt mondta, hogy azért élek, hogy más embere-

¹⁰⁴ Sajnos a későbbiek folyamán látható lesz, hogy sok illúzió volt ezzel a közösséggel kapcsolatban, hiszen egy ilyen közösség is csak emberekből áll, ezért a bűn mindig ott lappang az emberben.

kért éljek. És kialakult egy több száz fős gyülekezet. Egy csodálatos élet volt. [...] És ami le van írva a Bibliában az első közösségekről, az élő valóság, és nálunk működött.”¹⁰⁵

Természetesen voltak, akik ezt a „zárt közösséget” nem helyeselték, különködésnek tartották, és szektás irányzatnak titulálták. Utólag nehéz ezt objektíven „megítélni”, de az biztos, hogy akkor ott működött, Isten jelenlétét valóban megtapasztalták, és az Úr megáldotta munkájukat. Több száz család – gyermekek, unokák – érzik ma is ennek a közösségnek a hatását és emlékeznek vissza „azokra a szép időkre”.

Akik másként látták...

Görög Tibor a „Zártközösségtől a gyülekezetig” című cikkében¹⁰⁶ arról ír, hogy tordasi gyülekezetében hogyan alakította ki a zárt közösséget. Ez a közösség hasonlóan működött, mint a vári gyülekezet közössége. A táborokban megtért fiatalok egy külön alkalmon összejártak Igét olvasni, beszélgetni, tapasztalataikat egymással megosztani, és imádkozni azokért, akik még nem tértek meg. Ezzel elindult a gyülekezetben a „különködés”, a skatulyázás, ki tért meg és ki nem. *„Utcán, házaknál első mondatunk ez volt: »megtért-e, hogyan áll Jézussal?» – és a befejező mondat ez: »bizonyosan elkárhozik«, illetve »ha így hisz, miért nem kell a hívők közössége?»*”¹⁰⁷ Egyre nagyobb volt

¹⁰⁵ Gráf Egonnéval (a néhai „zárt közösség” egyik tagja) készített interjú nyomán; 2005. december 20.

¹⁰⁶ Beszéljünk őszintén a közösségről, Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezetig, Lelkipásztor, 1951. május hó (213-216. o.)

¹⁰⁷ Beszéljünk őszintén a közösségről, Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezetig, Lelkipásztor, 1951. május hó (213. o.)

a szakadék a gyülekezet és a „zárt közösség” között, és a „kívülállók” értetlenül, csodálkozva tekintettek a lelkesre és a belső körre. *„Közösségünkben fegyelem is volt. Szigorú titoktartás, a szolgálatkézség, a világtól való elfordulás természetes kötelesség volt. Előfordult kizárás is.”*¹⁰⁸

Egy idő után azonban Görög Tibor észrevette, hogy van „lelki élet a közösségen kívül is”. Vannak hívők, akiknek élete legalább olyanannyira, ha nem még hitelesebb, mint a közösség többi tagjáé, de még sem tartoztak a „zárt közösséghez.” Szembesült azzal, hogy a világtól való elfordulás a közösségi tagok szívében nem történt meg. *„Pár leány, akit ország-világ előtt már márkáztunk, mint hívőt – elment a bálba. Sőt az is kiderült, hogy többen, bár nem mentek el, a szívükben vágyódtak oda.”*¹⁰⁹ Néhányan kimaradtak a közösségből és már nem volt olyan erős összetartás, lelki élet. Ekkor tette fel a lelkes magának a kérdést: *„...lehetséges, hogy nemcsak a közösségen kívül vannak hívők, de belül is lehetnek hitetlenek?”*¹¹⁰

Miközben erre a kérdésre kérte Istentől a választ, rádöb-bent az ingyen kegyelem fontosságára a maga életében. Olyan-nak ismerte meg Jézus Krisztust, aki az elveszettek, „bűnösök Barátja, nem a farizeusoké (=elkülönült). A saját gyülekezete pedig nem sötét pogány tömeg, hanem olyan közösség, akikben Isten elkezdte a munkát. Ő nem választhatja ketté a gyülekeze-tekét hívőkre és hitetlenekre¹¹¹, hanem az evangéliumot hirdeti,

¹⁰⁸ Beszéljünk őszintén a közösségről, Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezetiig, Lelkipásztor, 1951. május hó (213. o.)

¹⁰⁹ Beszéljünk őszintén a közösségről, Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezetiig, Lelkipásztor, 1951. május hó (214. o.)

¹¹⁰ uo.

¹¹¹ „Hadd nőjön együtt mind a kettő az aratásig, és az aratás idején megmondom az aratóknak: Szedjétek össze először a konkolyt, kössétek kévébe, és égessétek el, a búzát pedig takarítsátok be csűrömbe.” Mt 13,30

hinti a magot és a lelkesz hittal imádkozik a bűnösök megtéréséért, de emellett tudja, hogy ő is erre az ingyen kegyelemre van szorulva naponként és csak kiváltság, hogy Jézus Krisztus megszólította, feloldozta a bűneiből és vehette a bűnbocsánatot. Ez az ingyen kegyelem, melyre mindenki rá van szorulva.

Meglátta azt is, hogy szükség van a gyülekezeti tagoknak olyan alkalmakra, ahol megbeszélhetik közösen a problémáikat, nem szégyellik, hogy mi ellen kell harcolniuk, és imaközösségben egymás elé vihetik nehézségeiket. Bibliaköröket, imaórákat szervezhet, ahol nincs semmi feltétele az eljövételnek.

„De az igénél ügyelünk arra, hogy éhesen és önigazságban senki ne maradjon. Egy összejövételt sem márkázunk a kiváltságosokénak... [...]. Szóval: legyen alkalom mindenre a gyülekezetben, hogy ne maradjon éhező. Csak egyre ne legyen alkalom! Arra, hogy emberi méricskélés alapján márkázott „hívők” elkülönülve szürcsölgessék a megtértek gögössé mámorító italát, s magukat pogányok közti misszionáriusoknak képzelve a gyülekezetre, mint hitetlen, érintetlen masszára irányulva szőjjenek halászási terveket. A zártközösségpártiak azt mondják: nem lehet az ilyen nyitott helyeken őszintén feltárulkozni, kiviszik a „világba” a bűneinket és botrányozás lesz. Én úgy látom: vannak bűnök, amelyek csak magángyónásra tartoznak. Vannak személyes kérdések, melyeket négy szemközt bölcsebb megbeszélni. A többi bűnvallás és kérdés pedig – ha kimegy a gyülekezetbe, ám menjen. Vagy mégsem akarunk konkrét ügyekben a bűnösök között elsőek lenni? A világ inkább ezen botrányozik.”¹¹²

¹¹² Beszéljünk őszintén a közösségről, Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezethez, Lelkipásztor, 1951. május hó (215. o.)

A szeretet, ha valóságként az ember életében jelen van, akkor ezeket az emberi vonásokat, hibákat át tudja hidalni és ezzel a szeretettel odafordulva embereket meg lehet nyerni Jézus Krisztusnak. Sokszor meg van bennünk „minden”, hogy „tökéletes hívők” legyünk, csak éppen egy fogyatkozásunk van – ahogy Jézus mondta –, a krisztusi szeretet gyakorlása embertársaink felé. Pedig a korinthusi levélben így olvashatunk róla: *„A szeretet türelmes, jóságos; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat. Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr. [...] Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.”* I. Kor 13,4-13

Madocsai Miklós véleménye szerint¹¹³ Sréter Ferenc teológiája nem csak ébredés központú volt, hanem közösség központú is. A gyülekezetet is missziói területnek tekintette. Munkája során kialakított egy „zárt közösséget”, kiemelte a gyülekezetből azt a kis csoportot, feltételt szabott a „bejutáshoz”, ami már – meggyőződése szerint – szektás irányba torkollott, deformálódott, eltorzult.

Cserháti Sándor visszaemlékezése¹¹⁴ alapján, ő sem a pozitív oldalát látta a „zárt közösségnek”. Cserháti Jenő – Cserháti Sándor testvére –, aki egykor ennek a közösségnek volt a tagja, egy nem közösségi taggal, Koczor Miklóssal barátkozott. Ennek

¹¹³ Madocsai Miklóssal (egykori budavári lelkész) készített interjú nyomán; Beszélgetések I. 2005. december 14.

¹¹⁴ Cserháti Sándor elmondása alapján, Evangélikus Hittudományi Egyetem, 2006. március. 9.

eredményeképpen a közösségi vezetők úgy döntöttek, hogy kizárják a közösségből.¹¹⁵

Nem feladatom (ráadásul kívülállóként) közel 60 év távlatából döntést hozni, vagy pálcát törni senki véleménye fölött. Fontosnak tartom, hogy – Pál szavaival élve „... *mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg...*” (1Thessz. 5.21) – objektíven lássuk meg egyaránt a dolgok pozitív és negatív oldalát. A „jót tartsuk meg”, a rosszból, a helytelenből pedig okuljunk. Isten olyan utakon vezet, amit talán mi nem értünk. Nem tudunk megmagyarázni. Azonban azt tudjuk, hogy a „gyümölcsseikről lehet megismerni” a dolgokat, az embereket¹¹⁶. Ott, akkor Isten megváltoztatta fiatalok, idősek, asszonyok és férfiak, családok életét. Felismerték, hogy Jézus Krisztus nélkül az életük „vak vágány” és van szabadulás a bűnből. Lelki életüket egy közösségben élték meg, talán nem mindig bölcsen. Voltak olyanok, akik a szeretetet a felfuvalkodottsággal, az intést megítéléssel cserélték fel. Emiatt azonban nem lehet egy egész közösséget elítélni, szektának titulálni. Sréter Ferenc munkássága egyházunk, gyülekezeteink számára áldott volt. Sok embert oda tudott vezetni Jézushoz igehirdetésein keresztül. Ahogy Pál, úgy ő sem akart másról tudni, csak a Megfeszítettről.

Dóka Zoltán így emlékszik vissza rá: „*Sréter Ferenc karizmatikus személyiség volt, evangélium-centrikusan prédikált.*”¹¹⁷

¹¹⁵ Sajnos nem állt elég információ a rendelkezésemre, hogy erre az ügyre mélyebben rálássak, csupán Cserhádi Sándor professzor személyes tapasztalatai közöltem a „zárt közösséggel” kapcsolatosan.

¹¹⁶ „*Amelyik fa nem terem jó gyümölcsöt, azt kivágják, és tüzre vetik. Tehát gyümölcsseikről ismeritek meg őket.*” Mt. 7.19-20

¹¹⁷ Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Dóka Zoltán (101. o.)

Az állam és az egyház viszonyának alakulása

Ebben a fejezetben röviden szeretném bemutatni azt, hogy a „felszabadító” marxista-leninista ideológiát valló szovjet-magyar hatalom, hogyan fészkelte be magát az egyházakba, és hogyan keresett olyan báb-embereket, akiken keresztül diktatórikus módszerekkel irányítani tudta a történelmi egyházakat. A „felszabadítás” után hamar megjelentek azok a vészjósló jelek, melyek arra engedtek következtetni, hogy az egyház és az állam kapcsolata korántsem lesz felhőtlen.

1945 tavaszán letartóztatták Túróczy Zoltánt, a Tiszai Egyházkerület püspökét. A Nyíregyházi Népbíróság háborús bűntett vádjával 10 évi börtönbüntetésre ítélte.¹¹⁸ A Tiszai Egyházkerület felügyelőjét, Homorogdi Lichtenstein Lászlót is őrizetbe vették, majd internálták. Szabadulása után rendőri felügyelet alatt tartották, hivatalát ő sem gyakorolhatta. A Bányai Egyházkerület élén lévő Raffay Sándor püspök hosszan tartó betegeskedése miatt, 27 évi püspöki szolgálat után, 1945. június 12-én lemondott tisztségéről. Utódját, Ordass Lajos kelenföldi lelkészt szeptember 27-én a Deák téri templomban iktatták be hivatalába. Az ő jelenléte egyházunkban meghatározó volt ezekben az időkben.

Mindezen események ellenére az 1946. évi bányakerületi jegyzőkönyvben így fogalmaztak az állam tetteiről:

¹¹⁸ Megjegyzendő, hogy habár 1946. március 1-jén már szabadlábra helyezték, püspöki tisztségét 1948. január 6-ig nem gyakorolhatta; Az evangélikus Egyház (1945-1989)
in:<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/267.html>

„El kell ismernünk, hogy az egyházat szolgálata kifejtésében az állam nem szorította olyan korlátok közé, amelyek hivatása gyakorlását lehetetlenné teszik.”¹¹⁹

Néhány nehéz év elteltével azonban jött a „felüdülés” ideje, ahogyan azt a „Lelkészi szolgálata a Várban” című fejezetben (25. o.) már részletesen kifejtettem. Emberek százai keresték fel a gyülekezeteket, vettek részt táborokban és indult meg az ébredés. Közel 60 év távlatából jól látszik, hogy Isten így készítette fel a magyar népet az igazán nehéz idősakra. Az egyház ekkor még hivatalosan kapott támogatást az evangélizációs, hitébresztő, hiterősítő szolgálatokra.

Az 1948. évi „A Magyar Kormány és az Evangélikus Egyház képviselőinek egyezménye az egyház helyzetének újrarendezéséről”¹²⁰ megerősítette ezt a támogatást. Ez az egyezmény az állam és az egyház között jött létre, amely kimondja:

„A Magyar Köztársaság Kormánya ez alkalommal is kifejezi, hogy elismeri és minden lehetséges és szükséges eszközzel biztosítja a vallásgyakorlat teljes szabadságát. A Magyarországi Evangélikus Egyház pedig ez alkalommal is megállapítja, hogy a Magyar Köztársaság törvényhozása és a Kormány a szabad vallásgyakorlatot mind ez ideig is biztosította, védelmébe részesítette (sic!) [...].

A Magyar Köztársaság Kormánya az egyházi élet szabad működése körébe tartozónak tekinti az egyház minden, a fennálló jogszabályoknak megfelelően hitbeli tevékenységét, így pél-

¹¹⁹ Az evangélikus Egyház (1945-1989), (2. o.), In: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/267.html>

¹²⁰ forrás: Magyar Közlöny, 1948. december 16. 276. sz. in: Balogh Margit – Gergely Jenő: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon 1790-2005, II. kötet, Budapest, 2005 Historia – MTA Történettudományi Intézete

dául az istentiszteletek tartását templomban, más erre alkalmas középületben, családi otthonokban és szabad téren, bibliaórák tartását templomban, iskolákban, családi otthonokban, gyülekezeti házakban, az egyházi lapokban és önálló sajtótermékekben folytatott missziót, a Biblia- és iratterjesztést, gyülekezeti és országos konferenciák, evangélizáló összejövetelek tartását, a kötelező iskolai vallásoktatást és a szeretetmunka végzését. Evégből megengedi, hogy az egyház mindenütt, ahol annak szüksége mutatkozik, az állami iskolák tantermeit és egyéb erre alkalmas helyiségeit a tanítás szabályszerű idején kívül, az iskolai hatósággal való megegyezés szerint és az átengedés folytán esetleg felmerült károk megtérítési kötelezettsége mellett, istentiszteletek, vasárnapi iskola, bibliaórák, énekkari és egyéb vallásos és egyházi összejövetelek és gyűlések céljára díjmentesen használhassa mindaddig, amíg az egyházközségek e célra szolgáló más épületekről gondoskodni tudnak.”¹²¹

Az állam képviselője ugyanezt az álláspontot hasonlóképpen fogalmazta meg: „*Mi vallási, hitbeli, teológiai, dogmatikai kérdésekbe sohasem fogunk beleavatkozni!*”¹²²

Azért idéztem ilyen hosszan és részletesen, hogy tisztán átláthassuk ezt az alattomos módszert az állam részéről, mely tulajdonképpen mindazt, amit az Egyezményben megfogalmaztak, azt módszeresen meg akadályozták a következő évtizedekben. Különös, hogy még 1952-ben az Egyetemes Közgyűlés is azon az állásponton volt, idézem, hogy: „*Állam és egyház vi-*

¹²¹ forrás. Magyar Közlöny, 1948. december 16. 276. sz. in: Balogh Margit – Gergely Jenő: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon 1790-2005, II. kötet, Budapest, 2005 Historia – MTA Történettudományi Intézete, (881. o.)

¹²² D. Dr. Ottlyk Ernő: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1976 (56. o.)

*szonyában döntő fordulat következett be az elmúlt években. A vallás teljes szabadsága a Népköztársaság alkotmányának szer-
ves része lett. Az állam és egyház között egyezmény gondoskodik
egyházunk támogatásáról és megteremti az anyagi feltételeit is
az igehirdetés szabadságának.*”¹²³

Az egyházat, különösen lelkészeit, tanítóit időközben egy-
re több atrocitás érte. Megtörtént a nagybirtokok felszámolá-
sa¹²⁴. A nagyobb evangélikus egyházi birtokokat is államosítot-
ták, így az egyház anyagi alapjai megrendültek. Kérdésessé vált
az iskolai hitoktatás, majd az egyházi iskoláknak a létjogosult-
sága.¹²⁵ Cenzúra korlátozta a rádiós igehirdetéseket¹²⁶, s erősö-
dött a pártsajtó egyházellenes hangja. Ezzel 1948-ban kezdetét
vette az egyház elleni nyílt támadás, ami azonban nem csak kí-
vülről érkezett, hanem az egyházon belül is megjelent. Azok a
lelkészek ugyanis, akik együttműködtek az állammal, magukat

¹²³ Egyetemes Közgyűlési jegyzőkönyv IV. 1952. április 17. (EOL. Ügyszám: 503/1952)

¹²⁴ Már korábban bizonytalanná váltak a magántulajdonban lévő ingatlanok, földek sorsa. Ezért is adomá-
nyozta Sréter 1944-ben a Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület és a Magyarországi Evangélikus
Misszióegyesület számára néhány ingatlanát. Kelt: 1944. ?; (EOL. Misszióból), [Zsigmondy Árpád gyűj-
teménye, 1. Karton 1-es számú lap]

¹²⁵ Az iskolák államosításának kérdésében az egyházi vezetők sem voltak egy véleményen. Ordass Lajos
püspök keményen kiállt az egyházi iskolák mellett. „Zászkaliczky Pálnak is nagyon erősen a szívéhez
nőttek egyházi iskoláink. És amikor ezeknek megszüntetése ellen 1948-ban küzdöttem, minden lépésemben
magam mellett tudtam őt is. Mikor a harcban elbuktam és ennek következményeképpen bebörtönöztek, sőt
– kissé később – még az egyház külön fegyelmi bírósága püspöki tisztségemtől is megfosztott.” (Balaton-
boglár, 1963. Péter és Pál napján. O. L., in: Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte
és az utószót írta: Szépfalusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985;
[388. o.]) Kijelentette, hogy az egyháznak szüksége van az iskolákra az ifjúság hitben való nevelése cél-
jából. Túróczy Zoltán és Szabó József püspökök azonban úgy látták, hogy elég, ha az egyháznak van
lehetősége az iskolákban hittant tanítani. Itt vált el a „Túróczy vonal” az „Ordass vonaltól”. Végül 1948.
június 16-án az Országgyűlés megszavazta az egyházi iskolák államosítását., Az evangélikus Egyház
(1945-1989), in: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/267.html>

¹²⁶ Az állam cenzúrázni akarta a rádiós igehirdetéseket, azonban Ordass püspök ellenezte ezt a tervet.
Éppen Sréternél robbant ki ez az ügy. „Megmondtam, hogy nem állítok tilalmat Sréter ellen, amint senki
elé nem állítottam tilalmat, csak azt nem tesszük meg, hogy a kéziratot benyújtjuk és cenzúráztassuk i-
gehirdetésünket.” [...] „...nem is volt másnap evangélikus istentisztelet – közvetítés.” Pro memoria, 1948.
április 17. O. L. In: Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szép-
falusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985; (270. o.)

„haladó lelkeseknek” nyilvánították, és véleményükkel igyekeztek befolyásolni az egyház nyilvánosságát.

Ekkor írta meg Dezséry László – „Mihályfi Ernő és Rákosi Mátyás sugallatára”¹²⁷ – „Nyílt levél az evangélikus egyház ügyében” című cikkét, melyben követelte a személyi változásokat minden egyházi szinten, illetve, hogy a zsinat tagjai között is adjanak helyet a „haladó” egyházi személyeknek. Ezzel kezdetét vette az egyházban a személyek állandó változtatgatása, mivel az állam egyházpolitikai célkitűzéseik közé tartozott a „reakciós” egyházi vezetők eltávolítása.

Az államhatalom beavatkozása az egyházi személyi változásokba

Természetesen az állam a püspökválasztási folyamatba is beavatkozott, hiszen olyan személyt akartak az egyház élére állítani, akinek segítségével irányítani lehetett az egyházat. Ennek szellemében iktatták be 1948. december 22-én Nyíregyházán Vető Lajost a püspöki tisztségbe, aki előzőleg a Diósgyőrvasgyári gyülekezet lelkesze volt.

Székfoglalójában ezekkel a mondatokkal „üzent hadat az egyháznak”:

„...s magától értetődőnek tartom, hogy a protestáns ember a haladás, a fejlődés mellett van, elítéli a maradiságot minden téren, s az emberiség haladását munkálva maga is, békésen tud

¹²⁷ Az evangélikus Egyház (1945-1989), In: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/267.html>

együtt élni és együtt működni a történelem és a társadalom haladó erőivel.”¹²⁸

Senki sem állhatott ellen ennek a fejlődésnek. Sem a társadalomban, sem pedig az egyházban nem lehettek olyan erők, akik ezt az irányvonalat sokáig feltartóztathatták volna.

Még ez év őszén letartóztatták Radvánszky Albert egyetemes felügyelőt, Ordass Lajos püspököt és Vargha Sándor egyetemes főtitkárt. Devizagazdálkodás büntette miatt 2, illetve 3 év börtönre ítélték őket. Radvánszky tisztségébe dr. Reök Iván sebész főorvost „választották” meg a gyülekezetek.

1948-ban Darvas József lett a zsinati vezető, akit 1950-ben a Bányai Egyházkerület felügyelőjévé is „megválasztottak”. Megnyitó szavai így hangoztak:

*„A társadalmi igazságtevésnek, a szegények és elnyomottak felemelésének azok az óriási eredményei, amelyeket máris elértünk, s amelyek a soha nem látott lendületű országépítő munka eredményeként a jövőben kibontakoznak, a krisztusi igazság szellemében valók.”*¹²⁹

1950 nyarán pedig Dezséry László óbudai lelkészt, az Evangélikus Élet főszerkesztőjét iktatták be a bányakerületi püspöki székbe. Beköszöntő beszédében határozottan szembe szállt azokkal, akik a fejlődés, a haladás ellen vannak, illetve erkölcsi bírái akarnak lenni a népi demokrácia fejlődésének. *„Lassanként azon vettük észre magunkat, hogy egyházunk a felszabadulásban kapott kegyelmi időt nem arra használja, hogy a mi magyar népünknek Isten örömuzenetét tolmácsolja, és vele*

¹²⁸ Evangélikus Élet, 1949. január 1. 1. szám 5. o. in: D. Dr. Ottlyk Ernő: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1976, (65. o.)

¹²⁹ Evangélikus Élet, 1950. február 26. 9. szám, in: D. Dr. Ottlyk Ernő: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1976, (65. o.)

legyen a mi népünkkel, mely egy nemzet összeomlásából akar új hazát építeni, hanem inkább arra, hogy konzerválja mindazokat az erőket és gondolatokat, amelyek a nemzeti összeomlást előkészítették, nemzetünket gyalázatba döntötték és készenlétbe tartsa azokat, akik belső megújulás helyett a magyar nép ellenségéhez szegődnek. Ezt a fajta próféataságot mi nem ismertük el próféataságnak.”¹³⁰

Ezekkel a személycserékkel kialakult egy olyan kör, melynek tagjai szoros kapcsolatot építettek ki az egyház és az állam között. Ezzel a totális „fizikai-lelki terrorizmuson” munkálkodtak, miközben úgy vélték, hogy a fejlődést és a haladást segítik. Ebben az ellenmondásos helyzetben Isten mégis csodálatosan megtartotta az ő népét és az ébredés, a lelki munka – ha ellenőrzöttebben is –, de tovább folytatódhatott a gyülekezetekben. Sréter még hűségesen végezhetette a vári szolgálatot, de munkája már kezdett „szemet szúrni” a vezetőségnek.

¹³⁰ Evangélikus Élet, 1950. július 2. 27. szám, in: D. Dr. Ottlyk Ernő: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1976, (66. o.)

Dezséry és Káldy fellépése az ébredési iránnyal szemben

Az ébredés folytatódott a gyülekezetekben és – ami rendkívülinek számított – a lelkeszek között is. Túróczy szerint az ébredésnek négy nyilvánvaló jele volt.¹³¹

Elsőként a gyülekezeti evangélizációk. Korábban elképzelhetetlen volt, hogy a földművelők egy héten keresztül félretegyék legfontosabb munkáikat, az ébredés évtizedében azonban már korán reggel siettek a templomba, hogy hallgassák az igehirdetéseket. Akár éjfélig is ott ültek a kemény padokban, mert vágytak arra, hogy Isten jelenlétében legyenek, épüljenek, táplálkozzanak Isten Igéjéből.

A másik a konferenciák. „*A nagy evangélizálás időszaka*” című fejezetben már részletesen kifejtettem a 40-es, 50-es években zajló evangélizációs munkálatokat és konferencia-szervezéseket.

A magyar evangélikus egyház ébredésének jellegzetes, harmadik vonása a „papi” ébredés. Lelkeszek törtek össze, tartottak a gyülekezetekkel együtt bűnbánatot és ismerték fel az evangélium életformáló erejét. Az ilyesfajta „papi” ébredés magával sodorta a gyülekezeti tagokat is.

Végül negyedikként Túróczy az ifjúsági ébredést említi. A lelkeszek mellett a fiatalok körében volt a legnagyobb ébredési hullám. A legkiemelkedőbb ifjúsági tábor, a tahi, ahol ezekben az években már 700-700 résztvevője¹³² volt egy nyáron.

¹³¹ Túróczy Zoltán: Egyházunkban ébredés van, Harangszó, 1949. április 24. in: Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-1950), Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1990, Budapest (44-47. o.)

¹³² forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

Veöreös Imre így emlékszik vissza arra az időkre: „*Fiatal diákkoromban Tahi vadregényes fennsíkján láttam a Lélek izzását, s lassanként egyre többet találkozhattam vele egyházunk földjén. [...] S miközben a Szentlélek szele fúj a magyar ugaron, miközben dőlnek a rendek Isten lelki aratásában az evangélikus földön –, nem tudok szabadulni attól a látástól, hogy igazi lelkipásztor nem lehet senki e sodráson kívül, csak belül.*”¹³³

Ennek tükrében nyilvánvaló volt egyházunk megújulása. Isten hatalmas kegyelme, hogy egy évtizeden keresztül munkálta az ébredést, felkészítvén a nehéz, diktatórikus időkre.

Az egyházi sajtó ellenőrzése, a személycserék és a haladás útjára való lépés meghirdetése után az 50-es években zajló ébredési hullám volt Dezséryék következő „célpontja”.

Olyan cikkek jelentek meg, melyek egyértelműen kifejezték „nemtetszésüket” ezekkel szemben. Dezséry 1950-ben megjelent „*A gyermekes vitatkozásokat kerül*” című írásában a pietizmus és a „hitvalláskodás” ellen ír, melyek – véleménye szerint – akadályai lehetnek egyházunk valódi megújulásának. „*A pietizmus ugyanis elszigetel az élettől, a hitvalláskodás pedig merevít és konzervál.*”¹³⁴

Az Evangélikus Élet hónapokon keresztül közölte azt a vita- és válaszcikk sorozatot, melyet Káldy Zoltán „*Virágos keresztyénség*”¹³⁵ című írása váltott ki. Káldy ebben kemény hangon sorolta fel az evangélizáció negatívumait, és azt igyekezett

¹³³ Veöreös Imre: A lelkesztés szolgálatában, Lelkipásztor, 1950. júniusi szám, in: Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-1950), Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1990, Budapest (82. o.)

¹³⁴ Dezséry László: A gyermekes vitatkozásokat kerül, Evangélikus Élet, XV. Évfolyam 18. szám, 1950. április 30.

¹³⁵ Káldy Zoltán: Virágos keresztyénség, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam 11. szám, 1951. március 18.

elhitetni, hogy az ily módon hitre jutottak mind az egyháznak, mind az államnak hátrányára voltak, mert megrekedtek a virágzásnál és a „lelki májusnál”, de a gyümölcsöző októberig már nem jutottak el. Szerinte ugyanis csak ujjonganak a kapott bűnbocsánat miatt, de keresztyénségük ebben a „kegyeskedésben” ki is merül.

Káldy így beszél azokról a gyülekezeti tagokról, akik nem csupán átérték az ingyen kegyelmet, hanem beálltak a „harcvonalba”, imádkoztak, szolgáltak a gyülekezeteikben és építették az evangélikus egyházat: *„Csak fogyasztók Isten országában, de Istennek nincsen semmi haszna belőlük. (Vajon nem ennek a csak virágzó, lusta keresztyénségnek a bűne-e, hogy a konferenciákon, evangélizációkon, gyülekezeti biblia- és imaórákon egyre inkább csak azok láthatók, akik már többször is voltak ott, s egyre kevesebben vannak újak, akik most vannak ott először.)”*¹³⁶

Káldy Zoltán rosszindulatú cikke az igazságot torzította el, mikor ezt állította, hiszen a gyülekezetek gyarapodtak. Túróczy így számol be ugyanerről az időről: *„Ma az a helyzet, hogy a gyülekezeti evangélizációk alatt soha nem látott, a nagyünnepek tömegeit is megszegyenítő tömegek sorakoznak fel Isten Igéje köré.”*¹³⁷ Ezek a tömegek újabb embereket hoztak magukkal a gyülekezetekbe.

Scholz László a *„Számsorok tanúsága”*¹³⁸ című cikkében írt az 1948-ban és 1950-ben megrendezett konferenciákról és azok résztvevőiről.

¹³⁶ Káldy Zoltán: Virágos keresztyénség, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam 11. szám, 1951. március 18.

¹³⁷ Túróczy Zoltán: Egyházunkban ébredés van, Harangszó, 1949. április 24. in: Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-1950), Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1990, Budapest, (45. o.)

¹³⁸ Scholz László: Számsorok tanúsága, Új Harangszó, 1949. május 1. in: Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-1950), Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1990, Budapest, (48-51. o.)

Úgy gondolom, nem kétséges, hogy hatalmas tömeg mozgult meg azokban az időkben. Olyan emberek, akik nem voltak aktív gyülekezeti tagok, de miután személyesen döntöttek Jézus Krisztus mellett, beépültek a gyülekezetbe és szolgáló közösséggé lettek, ahogy ezt a vári gyülekezetben is láthattuk.

A következő – az evangélizációt ért – támadás Dezséry cikke volt a „*A »közönséges keresztyén élet lenézéséről«*”. Ebben az írásában idézi Dezséry N. R. budapesti lakos „*A virágos keresztyénség*” cikkhez való hozzászólását, mely így szól:

*„Egyházunk lelki egységét bontogatta meg az evangélizáció, konferenciák, imaközösségek stb. rendszere. Ezekből gyakran szektaszerű közösségek alakultak, melyek elvonják az egyháztagokat az állandó templomi igehirdetésektől.”*¹³⁹

Dezséry tehát azzal vádolta meg a „felébredt” testvéreket, hogy elhanyagolják a templomi alkalmakat, lenézik az istentiszteleteket (sic!), csak a bibliaórákat, vagy az imaközösségi alkalmakat ismerik el. A lelkészeket munkájuk és hitük ítélgetésével akadályozzák munkájukban. A híres Tranoscius énekeskönyvet lebecsülik, helyette az evangélizációs énekesfüzetet éltetik.

Túróczy Zoltán ezekre a vádakra egy héten belül személyesen válaszolt¹⁴⁰ Dezsérynek. Leszögezte, hogy mindenfajta kritikát meg kell hallgatni és – ha megalapozott – meg kell fogadni. Tartalmilag azonban kénytelen volt visszautasítani, ugyanis a cikk – Túróczy véleménye szerint – olyan dolgokat kifogásolt, amelyek nem feleltek meg a valóságnak, illetve

¹³⁹ Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 18. szám, 1951. május 6.

¹⁴⁰ Túróczy Zoltán levele Dezsérynek a „Keresztyén élet lenézéséről”, Győr 1951. május 15., in: Isten embere, Túróczy Zoltán evangélikus püspök (1893-1971) II. kötet, MEVISZ 2002 (1058. o.)

egyetlen egy evangélizációs munkás sem osztozik azon a véleményen.

Csepregi Béla hasonló hozzászólást fogalmazott meg.

„Én legalább is magamról csak azt mondhatom, hogy amikor megismertem Jézus Krisztust, mint személyes Megváltómat, akkor támadt a szívemben olyan szomjúság, hogy pásztorkodás közben nem ponyvaregényt, hanem Bibliát olvastam, kukorikapáláskor nem slágert, hanem egyházi éneket énekeltem, a velem együtt dolgozó munkásokkal nem trágár nőhistóriákról, hanem Jézus Krisztusról beszélgettem, s még aratás idején is, amikor reggel 4-től este 8-ig tűző napsütésben a legnehezebb mezei munkát végeztem, begyalogoltam a tanyáról a hétköznapi ifjúsági bibliaóra és imaközösségre, mert szomjazott a szívem a testvéri közösség áldásai után. És hogy félreértés ne essék, vasárnap is ott voltam a templomban bibliás testvéreimmel együtt. De azt is tudom, hogy nemcsak én voltam így, hanem sok-sok testvérem, akik az evangélizáció szolgálata folytán élő kapcsolatba jutottak Jézus Krisztussal.”¹⁴¹

Viszont azt a kérdést, hogy valóban „áldott egységben” voltak-e gyülekezeteink az evangélizációk előtt, Csepregi úgy látta, hogy csak ott kezd igazán megvalósulni a közösség, ahol teret nyert az evangélizáció. Ezt pedig az bizonyítja, hogy felkeresik a távol maradókat, imádkoznak értük, és keresztyéni felelősséget éreznek irántuk.

¹⁴¹ Csepregi Béla hozzászólása: „A közönséges keresztyén élet lenézéséről” című cikkhez, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 20. szám, 1951. május 20.

Hozzászólásában reagált Káldy rágalmaira is. *„Aki azt állítja, hogy az evangélizációk elvonják az embereket a templomtól, az vagy tájékozatlan, vagy rosszindulatú. Nagyon megcsappannának a templomi gyülekezetek, ha egyszerre kivonulnának onnan azok, akiknek az evangélizáció szolgálata folyamán lett igazán drágává a templom! [...] Mert az letagadhatatlan tény, hogy az evangélizációk nyomán öröndetesen megszaporodtak az igetanulmányozó és imádságos alkalmak. És sehol se a templomi gyülekezet rovására!”*¹⁴²

Nyilvánvaló, hogy Dezséryéknek egyetlen céljuk volt: az egyház tagjait az ébredési irány, a „felébredt” gyülekezetek ellen hangolni. Ennek háttérében minden bizonnyal az államhatalom törekvése tükröződött abban, hogy az Evangélikus Egyháza egységét megbontsa. Ezt mutatták szeretetlen kritikai megjegyzéseik, amikor szektásnak bélyegeztek minden – konferenciára járó – hívőt. Mindebben a legmegdöbbentőbb, hogy mindezt egy olyan ember tette, aki korábban hasonló konferenciákon maga is evangélizált¹⁴³! Káldy jelleme, gondolkodása néhány év alatt gyökeresen megváltozott, folyamatosan szembekerült a Csepregi-Sréter „irányzattal”. Hogy mennyire volt ez csupán teológiai nézeteltérés, vagy inkább egyházpolitikai (államhatalmi) érdekeltségek húzódtak meg a háttérben, azon érdemes elgondolkodni!

¹⁴² Csepregi Béla hozzászólása: „A közönséges keresztyén élet lenézéséről” című cikkhez, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 20. szám, 1951. május 20.

¹⁴³ Csepregi Béla beszámolója az evangélizációs szolgálattevőkről. Nem voltam egyedül II. kötet, ME-VISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (58. o.)

Mindeközben folytatódott az Evangélikus Életben a vitasorozat. Több cikk is megjelent¹⁴⁴ a fentiekkel kapcsolatban, azonban terjedelmük miatt ezekre nem térek ki részletesen dolgozatomban.

Sréter életrajza szempontjából két írást kell feltétlenül megvizsgálni: Dezséry László *„A közönséges keresztyén élet lenézéséről” 1. és 2. része*, valamint Káldy Zoltán a *„Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai”* cikkének 1. és 2. részét, ami már egyértelműen kifejezi a sréteri közösség elleni támadást.

Dezséry természetesen azt hangoztatta, hogy véleménye nem a „levegőbe való vagdalkozás”, hanem a konkrét jelenségekre adott válasz. Nem tartotta magát az evangélizáció ellenségének sem az ún. vasárnapi vagy nagyünnepi keresztyénség támogatójának, egyszerűen rá akart mutatni az evangélizációban rejlő problémákra. S bár példáinak valóban volt némi valóság-alapja, mégsem lehet azokat azonosítani az egész evangélizációval, ahogyan az is lehetetlen, hogy mindenhol „tökéletesen” működjön a szolgálat.

Dezséry kategorikusan két csoportba sorolta a hozzászólókat: az ellenzők és a pártolók táborába. Az evangélizáció fogalmát a következőképpen értelmezte:

¹⁴⁴ Cserháty Sándor: További hozzászólások a „Közönséges keresztyén élet lenézéséről” című cikkhez, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 21. szám, 1951. május 27.

Jóster Márton: Újabb hozzászólás a Közönséges keresztyén élet vitájához, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 22. szám, 1951. június 3.

„Az evangélizáció olyan Krisztusról való bizonyágtétel, olyan prédikáció, amely döntésre hívó módon megkérdezi a hallgatóját: hiszel-e? Olyan lelkipásztori módszer, amelynek gyakorlása közben a másik lélek válaszolhat, s megvallhatja, hogy bűnbocsánatra éhes bűnös. Olyan erőmegmutatás, amelyben Krisztus erejét kívánja meg és kapja meg a másik lélek, hogy benne új élet támadjon.”¹⁴⁵

Az evangélizáció veszélyei közül kettőt emelt ki: az ún. kánaáni nyelv használatát, mely kirekeszti az olyanokat, akik nem „bennfentesek”, illetve a „mi már” és az „ők még” szemléletmód megjelenését, ami ítélkezésbe torkolhat.

Feltételezem, hogy a Sréter-féle „zárt közösségre utalt, amikor ezt írta:

„Meg van a kísértés arra is, hogy magát a gyülekezetünket vagy egész egyházunkat csak keretnek tartsuk, amelyből mi, a hitre jutottak éppen a hit által mintegy elkülönültünk, s amibe tulajdonképpen csak a mi közösségünk számára való misszió okából járunk vissza.”¹⁴⁶

Madocsai Miklós véleménye szerint¹⁴⁷ Sréter a gyülekezetet is missziói területnek tekintette. Itt cseng egybe a két vélemény.

Az is kiderül Dezséry írásaiból, hogy az evangélizációt az egyház belső forradalmának tartotta, ami ébresztést jelent. Ezzel kapcsolatban Isten különös kegyelmi ajándékát emlegeti:

¹⁴⁵ Dezséry László: „A közönséges keresztyén élet lenézéséről” I. rész, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 24. szám, 1951. június 17.

¹⁴⁶ uo.

¹⁴⁷ Madocsai Miklóssal (egykori budavári lelkész) készített interjú nyomán; Beszélgetések I. 2005. december 14.

„Ebből az új kegyelmi időből immár hat esztendő telt el. Ez a hat esztendő átalakította körülöttünk a világot és e változás közben mind erősebben hangzik Istennek az egyházat megújító parancsa.”¹⁴⁸

Fontos lehet azonban tisztázni, hogy milyen jellegű változásra, megújulásra gondolt Dezséry. Tény ugyanis, hogy a világ, és az egyház változik, de az evangélium, az üzenet tartalma sohasem változtatható meg. Mert ha ez mégis megtörténik, akkor az komoly aggályokat vethet fel. Vajon az említett hat évet a keményen megpróbált lelkészek is „kegyelmi időnek” tekintették? Ők is ilyen megújulásra gondoltak?

A következőkben Káldy cikkét ismertetném, melyben keményen fellép a különböző csoportosulásokkal, „zárt közösségekkel” szemben.

„...szektásnak kell minősítenünk minden olyan tanítást, amely szerint „az igazán hívők” az egyházon belül elkülöníthetők szűk közösségben. Szektás minden olyan csoportosulás, amelynek tagjai magukat minőségileg jobbnak gondolják a gyülekezet többi tagjainál, akik nem tartoznak az ő csoportjukba. Szektás minden hitpróba, amely azt célozza, hogy ilyen elkülönülő csoportokban az elvilágiasodott egyházból csak olyanok vétessenek fel, akik valóban hisznek, s általuk felállított mérték szerint kiszűressenek a hitetlenek és a meg nem tértek. [...] amelynek célja nem az egész gyülekezet és az egész egyház megújulása, hanem kiszakadás az egyház és a gyülekezet egészé-

¹⁴⁸ Dezséry László: „A közösséges keresztyén élet lenézéséről” II. rész, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 25. szám, 1951. június 24.

*ből... . [...] a lelki egyházhoz tartozónak tekintik az igehirdetéseket, a konferenciákat, az evangélizációkat...*¹⁴⁹

Természetesen egy gyülekezet sohasem lehet homogén közösség. Jelen vannak benne a hívők, akik személyesen döntöttek Jézus Krisztus mellett; azok, akik még nem hoztak döntést, de már tisztában vannak az alapvető tanítással; illetve a keresők, akik megoldást várnak problémáikra. Ez akarva-akaratlanul megbontja a gyülekezet teljes egységét. Nem gondolom, hogy Sréter Ferenc és közössége hitetlennek titulálta az egész gyülekezetet és tudatosan elkülönült volna tőlük. Azonban azzal, hogy ők egy szorosabb közösségben együtt voltak egymással, magától értetődően egyfajta szakadékot eredményezett a gyülekezet és ő közöttük. Ez még nem azt jelenti, hogy szektásnak kellene minősíteni őket. Nyilvánvalóan a közösségvállalás meg volt bennük, de biztos volt néhány szélsőséges gondolkodású, akik miatt rá lehetett nyomni a szektás bélyeget. Az általánosítást viszont kerülném, hiszen, mikor egy ország „megmozdul”, megindul a lelki élet, akkor nem lehet egy egész országot szektásnak vélni.

Káldy mindkét – fent említett – cikkben, de különösen a másodikban¹⁵⁰, részletesen kitér a bethániásokra. Szerinte ők „csonka evangéliumot hirdetnek”, és nem akarnak másról tudni, csak a Megfeszítettről. A nemzetet és a társadalmat érintő kérdésekkel nem foglalkoztak (legalábbis – gondolom – nem olyan mélyen, mint Káldy) és nem vonták be igehirdetéseikbe. Ezt

¹⁴⁹ Káldy Zoltán: „Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai” I. rész, Evangélikus Élet, 1953. augusztus 23.

¹⁵⁰ Káldy Zoltán: „Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai” II. rész, Evangélikus Élet, 1953. augusztus 30.

helytelennek tartotta, és arra szólította fel a híveket, hogy óvakodjanak ettől a szektás vonásokkal rendelkező csoportosulástól!

Fellépése a „zárt közösségek” elleni nyílt támadás kezdetét jelentette, ami nyilvánvalóan összetartozott Sréterék ellehetetlenítésével és a szektás irányzatba skatulyázásával. Dezséry megpróbálta elfojtani ezt az „vadhajtást”, és ürügyet keresett arra, hogy „jó szóra” bírja Sréteréket.

A Konfirmációs Káté körül kirobbant probléma

Előzmények

1951-ben a Konfirmációs Káté kérdésével a négy kerület püspökeinek értekezlete foglalkozott. Az egyházban meginduló komoly változások miatt még nem volt lehetőség arra, hogy új Káté-t fogalmazzanak meg, illetve adjanak ki. A lelkészek egyrészt az 1936-ban kiadott, „*Amit minden evangélikusnak tudni kell*”¹⁵¹ című Kátét használták – azonban ez idővel elfogyott –, másrészt Luther Kis Kátéjából tanították a konfirmandusokat. A püspökök – látván egy új Káté kiadásának szükségességét, miután „*az 1953. év végén egyházunk egész katechetikai tevékenységének elvi és gyakorlati felmérése látszik szükségesnek...*”¹⁵² – egy 25 óra egységre összeállított kátévázlatot fogadtak el és

¹⁵¹ Amit minden evangélikusnak tudnia kell, összeállították: Benkóczi Dániel és dr. Keken András; A Káté 7 részből áll. Tartalmaz: Ószövetségi történetek, Jézusról szóló evangélium, Keresztyén egyház múltja és jelene, A Magyar Evangélikus Egyház múltja és jelene, Rövid keresztyén hittan, Rövid keresztyén erkölcstan, Evangélikus keresztyén hitünk védelme;

¹⁵² Egyetemes Közgyűlési jegyzőkönyv IV., melyben Benczúr László előterjeszti a gyermekmunkáról szóló 1951-1953. évi jelentését, 1954. június 29. (EOL. Iktatószám: 661/1954)

küldték el a gyülekezeteknek¹⁵³, amíg ezt a hiányt pótolni nem fogják a gyülekezeteknek.

Ez a vázlat 25 kérdést és feleletet tartalmazott, s mindegyikhez javasolt bibliai, hitvallási és énekanyagot, illetve ötleteket, hogy ezekkel kapcsolatosan milyen kérdésekről érdemes még beszélgetni a konfirmációs órán. Benczúr László ezt a vázlatot dolgozta át, s írta meg a Kátét.

A Káté

1954-ben Benczúr László megbízást kapott a püspököktől, hogy az addig sokszorosításban megjelent és kiküldött kátévázlatot dolgozza át és készítsen a gyülekezetek számára egy új Káté-t¹⁵⁴. A püspökök nagy reményt fűztek munkájához.

*„Nagy segítséget fog nyújtani a betűvel való szolgálatunk terén a héten a nyomdába kerülő új Konfirmációs Káténk...”*¹⁵⁵. Az új változat 12.000 példányban¹⁵⁶ jelent meg. *„A Magyarországi Evangélikus Egyház püspökei ezt a munkát XV/1954 számú közös határozatukkal hivatalosnak elfogadták és általánosan kötelező használatát elrendelték.”*¹⁵⁷

„1955. január 25-én a püspökök közös körlevet küldtek ki a Kátéval kapcsolatosan, melyben így rendelkeznek: *„A körlevél 5. pontjában a következők állnak: »Benczúr László Konfirmációs Kátéja az esztendőben is használatban van és országos hasz-*

¹⁵³ Az Egyházmegyei Lelkesi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr-féle Konfirmációs Kátéhoz az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), (EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző)

¹⁵⁴ uo.

¹⁵⁵ Egyetemes Közgyűlési jegyzőkönyv IV., 1954. június 29. (EOL. Iktatószám: 661/1954)

¹⁵⁶ uo.

¹⁵⁷ Benczúr László: Konfirmációs Káté, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1954

nálata kötelező. A kötelező használat azt jelenti, hogy más konfirmációs könyvet használni nem szabad.»¹⁵⁸

A Kátéval kapcsolatosan rengeteg kritika, javaslat és hozzászólás érkezett az egész országból. Nagyon megosztott volt a lelkészi kar ez ügyben. Teológiaiailag szintén sok támadás érte.

Ezek közül viszont csak azokat ismertetem, melyek Sréter álláspontját tükrözik. S hogy kitűnjék, mennyire osztoztak véleményében a lelkész kollégák is, ezért közlök néhány hasonló kritikát. Valamint néhány mondatban szeretném ismertetni és összehasonlítani Sréter Ferenc Konfirmációs Kátéját¹⁵⁹ is. Különösen a keresztséget és az újonnan születést emelném ki, amire nagyobb hangsúlyt fektetett.

Sréter a Káté megjelenése után röviddel 1954. április 29-én terjesztette fel javaslatait a püspök uraknak.¹⁶⁰

- Felhívja a figyelmet arra, hogy a Káté csak azokkal a konfirmandusokkal számol, akik alapos vallástanítást kaptak, noha ilyen gyermek egyre kevesebb van.¹⁶¹

¹⁵⁸ Az Egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr féle Konfirmációs Kátéhez az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző

¹⁵⁹ Sréter Ferenc 1945 előtt egy Evangélikus Keresztyén Hitvallást (Evangélikus Konfirmációs Káté) adott ki, melyben részletesen leírja az alapvető keresztyén tanítást. Összesen 179 kérdést tesz fel és válaszol azokra, illetve azokat különböző témakörökre csoportosítja: Bevezetés, Keresztség, Konfirmáció, Az Apostoli Hitvallás, Az Úr szent vacsorája, A gyónás, Az Ige, Az imádság, Istentisztelet – Közösség; (Zsigmondy Árpád tulajdonában)

¹⁶⁰ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak. (Sréter 2. felterjesztésében található erre a levélre vonatkozó dátum). Kelt: Budapest, 1954. május 4. (EOL. Iktatószám: 884/1954) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlontasak, 121a és 121b számú lapok]

¹⁶¹ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak. Kelt: Budapest, 1954. április 29. (Durst László tulajdonában)

Dedinszky Gyula szerint: „*ez a Káté olyan anyagot ölel fel és azt úgy tárgyalja, hogy azt csak éveken át rendszeres hit-oktatásban részesült gyermekek tudják megemésztetni.*”¹⁶²

A Nyugat-Békési egyházmegye szerint: „*Benczúr Káté még átdolgozás után is alkalmatlan lesz a használatra, mert nem olyan lelkipásztor írta, aki maga több éven keresztül tanította volna ezt a Kátét, főleg nem falusi és tanyai gyermekek között, akiknek szellemi nívója nem éri el bizony a fővárosi gyermekek nívóját.*”¹⁶³

- Sréter úgy látja, hogy az egész Káté anyaga a keresztségre épül fel. Amit viszont a keresztségről tanít, az nem biblikus, és teológiailag sem állja meg a helyét.

A 15. pontban azt mondja: „*A Keresztelő János keresztsége csak vízzel való keresztelés volt. A Jézus Krisztus által rendelt keresztség a Szentlélek ajándékában részesít.*” Valamint a 146. pontban: „*A keresztség egyszersmindenkorra biztosít a felől, hogy Isten újonnan szült és gyermekévé fogadott.*” Tehát a keresztség – ezen állítás szerint –, teljesen egyenlő az újonnan születéssel. Nikodémus példáját hozza elő Sréter, s azt mondja: „*Eszerint Jézusnak nem azt kellett volna mondania Nikodémusnak, hogy újonnan kell születnie, hanem azt, hogy meg kell keresztelkednie.*”¹⁶⁴ „A „biztosít” szó teljesen idegen a lutheri teológiától, mert az opus operatum felé haj-

¹⁶² Az Egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr féle Konfirmációs Kátéhez az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző

¹⁶³ uo.

¹⁶⁴ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak., Kelt: Budapest, 1954. május 4. (EOL. Ügyszám: 884/1954), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlon tasak, 121a és 121b számú lapok]

¹⁶⁴ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak. Kelt: Budapest, 1954. április 29. (Durst László tulajdonában)

lik”.¹⁶⁵ 23. pontban: „*A Kis Kátéval vallom, hogy a keresztség végzi a bűnök bocsánatát...*”. Itt – véleménye szerint – az „eszközli” szót kellene használni, mert az fejezi ki igazán, hogy a keresztség nem Megváltó, hanem „kegyelmi eszköz”, melynek hatása lesz a bűnbocsánat.

Weiler Henrik osztozik Sréter véleményén: „*A Káté jelenlegi beosztásában az a benyomás az első pillanatra, hogy a hit által való megigazulás helyén a keresztség által való megigazulás szakramentalista tévelygése van benne.*”¹⁶⁶

Itt még megemlíti Sréter, hogy a 19. pontban kihagyja a szerkesztő a keresztségnél a szülők felelősségét. „*A gyermeket a keresztszülők viszik a keresztelő medencéhez. A lelkész elmondja a keresztelés szereztetési Igéit, azután kérdéseket intéz a keresztszülőkhöz:...*” Hiányolja azt, hogy a szülők is ígéretet tegyenek a hitben való nevelésre.¹⁶⁷

Mindezekkel ellentétben a Sréter a Kátéjában így tanít a keresztségről:

16. kérdés: Azonos-e a keresztség a Szentlélek vételével és így az újonnan születéssel? *Az újonnan születés víztől és lélektől van (Jn 3,3-5), a keresztség és a Szentlélek által (Ág. Hitv. I. rész, 2. cikk). Mindkettő elengedhetetlen, de nem azonos.*

¹⁶⁵ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak. Kelt: Budapest, 1954. május 4. (EOL. Ügyszám: 884/1954), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlontasak, 121a és 121b számú lapok]

¹⁶⁶ Az Egyházmegyei Lelkesi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr féle Konfirmációs Kátéhoz az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző

¹⁶⁷ Sréternek a 40-es évek végén, 50-es évek elején már volt teológiai problémája a keresztséggel. A vári gyülekezetben olyan keresztelési szolgálatokat vállalt, ahol legalább a szülők hívők voltak.

18. kérdés: Hitrejutás és újonnan születés nélkül mit jelent tehát a keresztség? *A kárhozat bizonyosságát. Az úrvacsora szentsége is vagy ítéletet jelent, vagy kegyelemet.*

A keresztségnél a szülők szerepét így magyarázza Sréter: 23. kérdés: Hogyan lehet mégis üdvössége a keresztségben (a gyermeknek)? *Ha legalább az egyik szülője hívő. Isten a szülő hitére tekint (I. Kor 7,14), ezért szent az ilyen gyermek. Részesedik a szülő újonnan születésében, és üdvössége van a keresztségben.*

25. kérdés: Mi a hívő szülő és gyülekezet felelőssége a gyermekért? *Hogy imádkozzék érte, szent életet éljen előtte, Isten Igéjére tanítsa és hirdettesse néki az evangéliumot.*¹⁶⁸

- Sréter nehezményezi, hogy a „megtérés” szó csupán egyszer fordul elő a Kátéban (26. pont: „...*bennünk lévő régi embernek naponkénti bűnbánattól és megtéréstől vízbe kell fulladnia...*”) és nem magyarázza, hogy Luthernél mit is jelentett a megrettent lelkiismeret, a bűn és a megtérés valójában. A tiszta hitvallásos teológia szerint a megtérés nagy kezdet és állandó folyamat egyszerre.
- Sokoray Miklós szerint lehetne részletesebben is kifejteni, hogy a bűn engedetlenség, szembefordulás Istennel.¹⁶⁹

Sréter a megtérést, vagy újonnan születést így magyarázza:

15. kérdés: Mi az újonnan születés? *A testi születés után a lelki születés megvalósulása a Szentlélek vétele által. A meg-*

¹⁶⁸ Vitéz Sréter Ferenc: Evangélikus Keresztyén Hitvallás (Evangélikus Konfirmációs Káté), Kelt: 1945 előtt, (Zsigmondy Árpád tulajdonában)

¹⁶⁹ Sokoray Miklós: hozzászólás a Benczúr László Konfirmációs Kátéját revideáló /Vasi Lelkészi Munkaközösségből alakult/ Munkaközösség dolgozatához. (EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz)

térésen és a hitre jutáson át az üdvösség valóságos új élete az Úr Jézus Krisztusban.

17. kérdés: *Szükségem van-e hát az újonnan születésre? Feltétlenül szükségem van rá, hogy el ne kárhozzam.*¹⁷⁰

- Sréter szerint a Káté legnagyobb hibája, hogy barthiánus teológiát képvisel. Barth a törvényből evangéliumot csinált, és ezt a szemléletet tükrözi a Káté is. Beszél ugyanis a törvényről, de előtte már taglalja az egyházat, a keresztséget, melyeknek a helye csak a törvény után lehet – mondja Sréter.

Weiler Henrik úgy látja, hogy a törvény és evangélium helytelen megvilágításából következik, hogy a Kátében a megtérés nem a megfelelő helyen van. Novák Eleknek szintén azzal van problémája, hogy hiányos a bűnről való tanítás. Zsigmondy Árpád szerint *„míg nem látom, hogy halált és kárhozatot érdelek, nem hihetem igazán, hogy Krisztus énértem adatott.”*¹⁷¹

- A Káté az úrvacsorai tanításban kihagyja az ítélet vételének lehetőségét. A 152. pont tesz róla említést, de csak „szelídítetten”: *„Aki pedig nem hisz ezeknek az Igéknek, vagy kételkedik bennük, az méltatlan és készületlen.”*

Zászkaliczky Pál és Weiler Henrik véleménye szerint ezen a megközelítésen kálvinista hatás érződik.

Sréter a 123. kérdésben így szól: Mások nem vehetik magukhoz az úrvacsorát? Vehetik ugyan, de valóságos megtérés

¹⁷⁰ Vitéz Sréter Ferenc: *Evangélikus Keresztyén Hitvallás* (Evangélikus Konfirmációs Káté), Kelt: 1945 előtt, Zsigmondy Árpád tulajdonában

¹⁷¹ Az Egyházmegyei Lelkesi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr féle Konfirmációs Kátéhez az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző

nélkül nem bűnbocsánatot, hanem ítéletet vesznek a szent testben és vérben.¹⁷²

A következőkben Pröhle Károly teológiai professzor viszontválaszát¹⁷³ szeretném – csak érintőlegesen – ismertetni.

Pröhle Károly teológiai professzor Sréter javaslataira terjedelmesen és keményen reagált.

Bevezetőjében így ír: *„Mérhetetlen kárról beszélsz a Konfirmációs Kátével kapcsolatban, de vajjon felmérted-e azt a kárt, amely az ilyen eljárásból származik?” Megsemmisítő ítéletet mondasz kellő indoklás nélkül... ”*¹⁷⁴

A keresztséggel kapcsolatban Pröhle is hangsúlyozta a megtérést. Ő volt az első, aki a Kis- és Nagy Káték fordításánál nem bűnbánatnak fordítja a „Busse poenitencia”-t, ahogy azt korábban szokták, hanem megtérésnek. Ezáltal is azt hangsúlyozva, hogy *„a keresztség fokozott mértékben kötelez megtérésre!”*¹⁷⁵

A szakramentalizmus vádját elutasítja Pröhle a „végzi” és „eszközli” szavaknál. Szerinte Sréter nem lutheri véleményen van, hiszen ő sem a keresztségre magára, mint vízre vagy szertartásra tette a hangsúlyt, hanem a benne foglalt Igére:

¹⁷² Vitéz Sréter Ferenc: Evangélikus Keresztyén Hitvallás (Evangélikus Konfirmációs Káté), Kelt: 1945 előtt, Zsigmondy Árpád tulajdonában

¹⁷³ Azért Pröhle Károly reagál Sréter felterjesztésére, mert ő végezte a Kis Káté új fordítását, és Sréter kritikával illeti a Kis Kátét is. Ezt Pröhle nehezményezi is és „hátba-támadásnak” érzi. Pröhle Károly levele Sréter Ferencnek, Kelt: Budapest, 1954. május 12. (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: 884/1956)

¹⁷⁴ Pröhle Károly levele Sréter Ferencnek, Kelt: Budapest, 1954. május 12.; (1. o.), (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: 884/1956)

¹⁷⁵ Pröhle Károly levele Sréter Ferencnek, Kelt: Budapest, 1954. május 12.; (2. o.), (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: 884/1956)

„Isten Igéje nem „eszközli”, hanem adja („végzi”) a bűnbocsánatot, adja az örök életet és megszabadít a haláltól és az ördögtől, természetesen mindig hit által!”¹⁷⁶

A megtérés „nagy kezdete” és a naponkénti megtérés eseményénél egyiket sem lehet kisebbíteni. Ha az elsőre teszik a hangsúlyt – mondja Pröhle, akkor fennáll az a veszély, hogy az ember hajlamos „»az első nagy«” megtérésén megpihenni” és az állandó, naponkénti megtérést kisebbíteni, elfelejteni. *„Te csodálatosnak tartod a »nagy kezdetet«, én még nagyobb csodának tartom azt, ha a »megtért« ember a »nagy kezdet« után újra megtér.”¹⁷⁷*

Természetesen a Benczúr féle Kátét nem csak negatív vélemények illették, hanem sok pozitív kritika is volt. Úgy gondolom, Sréter is *„egyházunk és híveink iránt való féltő szeretetből, az evangélium tiszta hirdetése, egyházunk tiszta bibliai-lutheri hitvallásos tanítása érdekében”¹⁷⁸* terjesztette fel javaslatait két alkalommal is a püspököknek. Mind az első, mind a második felterjesztésére¹⁷⁹ soha, egyik püspök sem reagált.¹⁸⁰ Az is érdekes, hogy Dezséry püspök azonnal, a hozzászólások figyelembevétele nélkül fogadta el ezt a Kátét annak ellenére, hogy több

¹⁷⁶ Pröhle Károly levele Sréter Ferencnek, Kelt: Budapest, 1954. május 12.; (2. o.), (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: 884/1956)

¹⁷⁷ Pröhle Károly levele Sréter Ferencnek, Kelt: Budapest, 1954. május 17.; (1. o.), (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: ismeretlen) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlontasak, 123a, 123b, 123c és 123d számú lapok]

¹⁷⁸ Sréter Ferenc levele a Főtisztelendő püspök uraknak. Kelt: Budapest, 1954. április 29. (Durst László tulajdonában)

¹⁷⁹ Sréter első felterjesztését 1954. április 29-én, a másodikat május 4-én tette meg.

¹⁸⁰ forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

egyházmegyéből¹⁸¹ is érkezett javaslat. „A hozzászólók egy része azon a nézeten van, hogy a Benczúr féle Konfirmációs Kátét nem kell újra megjelentetni, hanem teljesen új káté készítése szükséges!”¹⁸²

Az is elgondolkodtató volt számomra – mindenféle belemagyarázás nélkül –, amit a Káté végén olvashattam, így hangzik:

Hogyan él az az ember, aki mindezeket hiszi?

B; Engedelmes állampolgár és szereti a hazáját.

„Isten Igéje mondja: Akarod-e pedig, hogy ne félj a hatalmaságtól? Cselekedjed a jót és dicséreted lesz attól. [...] Adjátok meg azért mindenkinek, amivel tartoztok: akinek az adóval, az adót; akinek a vámmal, a vámot; akinek a félelemmel, a félelmet; akinek a tisztességgel, a tisztességet.”¹⁸³

Illusztrációként pedig egy magyar zászló, benne a szovjet zászló sarlójával és kalapácsával állt a felelet mellett. Hiányoltam például Isten Igéjének a folytatását, melyben azt mondja: „és Istennek, ami az Istené”.

Távol legyen dolgozatomtól, hogy a teljes igazság ismeretének hiánya alapján bármi olyat merjek feltételezni, amivel esetleg az igazságot elferdítem, de véleményem szerint olyan Kátét engedtek meg kiadni, mely Dezséryn keresztül az állam-

¹⁸¹ Az Egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösség beszámolójában felsorolja a hozzászólókat: Vasi Egyházmegyei Munkaközösség (Balázs Béla, Csizmadia Sándor, Garam Zoltán, Józsa Márton, Martos Ödön, Mesterházy Sándor, Pintér János, Tekus Ottó, Sokoray Miklós, Brevovszky Gyula), Győr-Soproni Egyházmegye (Böjtös Sándor, Bárány Gyula, Novák Elek, Sümegi József), Hajdú-Szabolcsi Egyházmegye (Schmid Lehel, Zsigmondy Árpád), Borsod-Hevesi Egyházmegye (esperes fogalmazta meg a munkaközösség látását), Kelet-Békési Egyházmegye (Filippinyi János, Dedinszky Gyula), Nyugat-Békési Egyházmegye (Boros Károly, Szentpáli Pál), Pest-megyei Egyházmegye (Zászkaliczky Pál, Bogya Géza) Bács-Kiskun Egyházmegye (pontokba szedett javaslatok), Somogy-Zalai Egyházmegye (Weiler Henrik)

¹⁸² Az Egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr féle Konfirmációs Kátához az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző

¹⁸³ Benczúr László: Konfirmációs Káté, XXV. 161. kérdés, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1954, (39. o.)

hatalomnak is megfelelt. Az imént felhozott példa is ezt támaszthatja alá. Talán ezért nem fogadták el Sréter javaslatait sem. Nem sokkal ezután hívatta Dezséry a püspöki hivatalba Srétert.

Az egyházvezetés döntése

Ahogy azt már *„Az állam és egyház viszonyának alakulása”* című fejezetben említettem, a személycseréket követően az 50-es évek elején kezdett „szemet szűrni” a vezetőségnek Sréter vári szolgálata.

Ez úgy kezdődött, hogy Dezséry szeretett volna a Várban egy istentiszteletet tartani. Ki is lett tűzve az időpont. Szolgálata révén a templom teljesen megtelt, még az oltár előtt is ültek. Igehirdetésében utalt a „zárt közösségre” is. Durst László így emlékszik vissza a püspök igehirdetésére: *„A legnagyobb veszély, ami előfordulhat egy gyülekezet életében, az az, hogy kialakul egy oltár körüli társaság »például, akik itt ülnek«, azoktól nem lehet, nem juthatnak a többiek oda az oltárhoz. Mert akadályozzák őket. Ezzel ő meghirdette az ő programját.”*¹⁸⁴

A következő ilyen esemény az volt, mikor a püspöki kar összehívott egy értekezletet, melyben a „zárt közösséggel” foglalkoztak¹⁸⁵. Az értekezlet Sréter Ferenc „A közösség” című

¹⁸⁴ Durst Lászlóval készített interjú nyomán; Beszélgetések V. 2006. február 13

¹⁸⁵ Túróczy külön levelet is küldött Dezsérynek, s örömet fejezte ki, hogy foglalkoznak a Sréter féle „zárt közösséggel”. Túróczy Zoltán 644-2/IV/1951. számú levele Dezséry László püspökhöz. Győr, 1951. március 24. (EOL BEEK Lt. 360/1951. 494. cs.) in: Isten embere I. kötet (299. o.)

Túróczy nagyon a szíven viselte Srétert, szeretett vele együtt dolgozni, evangélizálni járni. A kiválás után is többször hívta egyházon belüli szolgálataira.

cikkének¹⁸⁶ ismertetésével vette kezdetét. Sréter tagadta a zárt közösséget. A püspöki értekezlet megállapította, hogy a zárt közösségek munkamódszerét nem tartja evangélikusnak. Sréter Ferenc lelkész kijelentette, hogy nem építenek és nem is akarnak zárt közösséget.¹⁸⁷

Az első kényszerű változás azonban akkor következett be, mikor 1952-ben az egykori négy egyházkerületet összevonták, majd Északi és Déli egyházkerületre osztották. Túróczy Zoltánt és Szabó Józsefet lemondásra kényszerítették, s anélkül, hogy a gyülekezeteket megkérdezték volna, Vető Lajos és Dezséry László vette át a két új egyházkerületben a püspöki tisztelet. A zsinat az Északi Egyházkerület székhelyéül a Budai Egyházközség budavári lelkészi körét jelölte ki, és az egyházközséget D. Vető Lajos püspök rendes lelkésszé való „megválasztásra” kötelezte. Majd később Várady Lajos¹⁸⁸ esperes is rendes lelkésszé lett „megválasztva” a gyülekezetben. Mivel a várban már 3 rendes lelkész volt, ezért Sréter bejelentette, hogy hajlandó másodlelkészként szolgálni, amennyiben ez nem befolyásolja az evangélium hirdetésében.¹⁸⁹

Ezután robbant ki a Konfirmációs Káté ügy. Röviddel Sréter felterjesztése után május 31-én Dezséry magához hívatta Várady kíséretében. *„Akkor már egészen érezhetően a levegőben volt a velünk szemben való tiltakozás, de nem az állam, hanem*

¹⁸⁶ Tudomásom szerint a májusban megjelenő cikkről van szó, amely már korábban beérkezett a lelkipásztor szerkesztőségébe. A közösséggel már több cikk is foglalkozott korábban.

Lelkipásztor, Beszéljünk őszintén a közösségről, Sréter Ferenc: A közösség, 1951. május hó (208-212. o.)
¹⁸⁷ Jegyzőkönyv a Magyarországi Evangélikus Egyház püspöki karának értekezletéről. Budapest, 1951. április 12. (EOL. EEI. 35. d.) in: Isten embere I. kötet (299. o.)

¹⁸⁸ Várady és Vető „megválasztása” a Vári gyülekezetbe egyértelműen a megfigyelések miatt történt. Várady Lajos – fedőneve Papp István – kiszolgálta az akkori államhatalmat és jelentéseket küldött. (forrás: Böröcz Enikő disszertációs munkája)

¹⁸⁹ Tényállás, Sréter Ferenc rehabilitációs ügyére vonatkozó irat. (EOL. Északi Evangélikus Egyházkerület, Iktatószám: 869-2/1956) ill. (EOL Egy 169.d, 926/1956)

az egyház részéről. [...] Tudtuk, hogy Dezséry püspök ellene akart tenni munkánknak.”¹⁹⁰ Várady már útközben olyan kijelentést tett, hogy „*tegnapi nap volt az utolsó nap, amikor a Várban prédikáltál.*”¹⁹¹ Feltehetően itt már tudta mind Várady, mind pedig Dezséry, hogy Sréternek mennie kell. A püspöki hivatalba érkezve azzal fogadta őt, hogy „*véget kell vetni annak a túlkegyes, pietista gyülekezeti életnek és szolgálatnak, ami a Várban folyik, mert ez már nem illik bele a mai egyházi életbe.*”¹⁹² A püspök azonnali szabadságra küldte, majd annak lejártá után falusi parókiára, egyházi könyvtárba¹⁹³ helyeztetni vagy kényszernyugdíjaztatását¹⁹⁴ kéri. Sréter ekkor csupán annyit kérdezett, hogy ez a döntése összefüggésben van-e a Benczúr féle Konfirmációs Kátéval? Dezséry ennyit válaszolt: „*Azt nem mondhatom, hogy nincs kapcsolat, de ettől függetlenül legfőbb ideje annak, hogy ezt a túlzást leépítsük. Már előbb meg kellett volna tenni!*”¹⁹⁵ Indokát nem részletezte és egyéb kifogást nem tett a püspök. Sréter végezetül annyit kérdezett még, hogy lesz-e arra remény, hogy a Konfirmációs Kátén legalább a lényegesebb pontokon változtatás történjék. „*Szó sincs róla, ez egy egész jó Káté! Tökéletes úgy sincs, mindennél lehet még jobbat írni. Azok maradnak érvényben!*”¹⁹⁶ – mondta Dezséry. Ezzel tulajdonképpen nem csak Sréter, hanem még jó néhány lelkes, egyházmegyei közgyűlés által tett javaslatokat „söpört le az asztalról” és hagyott figyelmen kívül. Mivel a Konfirmációs Ká-

¹⁹⁰ forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

¹⁹¹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁹² Tényállás, Sréter Ferenc rehabilitációs ügyére vonatkozó irat. (EOL. Északi Evangélikus Egyházkerület, Iktatószám: 869-2/1956) ill. (EOL Egy 169.d, 926/1956)

¹⁹³ forrás: Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában

¹⁹⁴ Durst Lászlóval készített interjú nyomán; Beszélgetések V. 2006. február 13.

¹⁹⁵ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁹⁶ uo.

tét a XV/1954-es számú közös határozattal általánosan elfogadottnak nyilvánították és kötelező használatát elrendelték, ezért lelkiismereti okokra hivatkozva Sréter bejelentette Dezsérynek, hogy nem kényszer-szabadságra megy, hanem kilép az egyházi szolgálatból. Másnap, június 1-jén Sréter nemcsak telefonon, hanem írásban is benyújtotta lemondását június 30-i hatállyal¹⁹⁷, függetlenül attól, hogy várbeli állását megszüntetik-e vagy sem.

A kiválás

Sréter a júniusi hónapban a kényszer-szabadságát töltötte. Mivel a „zárt közösség” tudta, hogy Dezséry magához hívatta, ezért kíváncsian várták a beszámolót, hogy miről beszélgettek. Összehívta Sréter a „munkaközösséget”, mintegy száz gyülekezeti tag ment el erre a megbeszélésre. Elmondta, hogy a püspök szerint véget kell vetni ennek a kegyes gyülekezeti életnek és a többi munkát is meg fogja szüntetni. Ennek első jeleként elmozdítja őt a várból. *„A Várban először nagy lármát akartak csapni, egyházi gyűlést összehívni, tiltakozni a törvénytelenség ellen. Nekem kellett lebeszélni őket, mert az volt bennem, hogy csatázni ebben nem szabad. Ha az Úr minket meg akar ott tartani, akkor ott maradunk, ha nem tart meg ott, akkor megyünk az Úrral.”*¹⁹⁸ – emlékezett vissza Sréter Ferenc.

Durst László beszámolója alapján a presbitériumot is összehívta Sréter – ezt ő nem említi¹⁹⁹. A presbitérium a leghatá-

¹⁹⁷ Tényállás, Sréter Ferenc rehabilitációs ügyére vonatkozó irat. (EOL. Északi Evangélikus Egyházkerület, Iktatószám: 869-2/1956) ill. (EOL Egy, 169.d, 926/1956)

¹⁹⁸ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

¹⁹⁹ Sok helyen nem egyeznek a visszaemlékezések, de feltételezés szerint mindkettő megtörténhetett, nem zárják ki egymást az elmondottak.

rozottabban visszautasította Dezséry javaslatát, ezzel kapcsolatban egy levelet is megfogalmaztak. Azt mondták, „*ha Feri bácsi megy, akkor mi is megyünk.*” S ekkor a gyülekezet 99%-a²⁰⁰, kb. 200-220 fő²⁰¹ „kijött” Sréterrel együtt a Várból. Ezzel egy időben egy beadványt nyújtottak be az Állami Egyházügyi Hivatalnak (ÁEH), mely beszámolt arról, hogy mintegy 100 felnőtt, illetve rajtuk kívül még több mint 100 fiatal kilépett a Vári gyülekezetből. A „kiszakadtak” együtt kívántak maradni. Ehhez kérték az ÁEH engedélyét, mert nem akartak titokban összegyülekezni. Az ÁEH nem adott választ Sréteréknek, hanem őt a két püspökkel együtt egy megbeszélésre hívta. Az ÁEH azt tanácsolta a két püspöknek, hogy Budapest területén keressenek helyet, ahol össze tudnak gyülekezni. Ennek megfelelően Dezséryék két ajánlatot tettek. Az egyik Újpest²⁰², – Blázy Lajos volt a lelkész – , a másik a budapesti - ferencvárosi egyházközség²⁰³ – Bonnyai Sándor lelkipásztor – lett volna. Sréter mindkét lelkészt felkereste, s megkérdezte: „tudnak-e róla, hogy ki akarják őket tenni?” Egyikük fellázadt, míg a másik kétségbe esett, hogy elveszti az állását. Sréter így válaszolt nekik: „*senkinek a holttestén keresztül nem fogok átmenni.*”²⁰⁴ Miután Sréter ezt a két ajánlatot nem fogadta el, Dezséry a VIII. kerületben, a Rákóczi úton lévő egyházközséget²⁰⁵ javasolta, ahol személyi gyülekezeti életformát ajánlott nekik. Azzal a feltétellel mehettek volna oda, ha a helyi lelkész beleegyezik. Azonban a

²⁰⁰ Vohmann Péterrel készített interjú nyomán, 2006. február 4.

²⁰¹ Durst Lászlóval készített interjú nyomán; Beszélgetések V. 2006. február 13.

²⁰² Tényállás, Sréter Ferenc rehabilitációs ügyére vonatkozó irat. (EOL. Északi Egyházkerület, Iktatószám: 869-2/1956) ill. (EOL Egy, 169.d, 926/1956)

²⁰³ uo.

²⁰⁴ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései a család birtokában.

²⁰⁵ Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának 1957. évi július 9-i ülésének jegyzőkönyve. Sréter Ferenc rehabilitációs ügye, 6/p pont, (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 467/1957)

területileg illetékes lelkész tiltakozott ez ellen. Sréter további javaslatokat kért Dezsérytől, ő azonban – ettől elzárkózva – az ÁEH-nak kijelentette, hogy nem lehet ezzel a közösséggel együtt dolgozni.

Ekkor már nyilvánvalóvá vált, hogy a továbbiakban Dezséryék nem kívánnak velük együtt működni. Az is szemmel látható volt, hogy a püspökök nem tettek meg igazán mindent a „sajátjaikért”, nem volt meg bennük a megmentés, a minden áron való segítőkészség. Tudatosan olyan helyeket ajánlottak fel, melyek nem megüresedett állások voltak. Ha elfogadta volna Sréter valamelyiket, minden bizonnyal a lelkészi karból jöttek volna negatív hangok. Véleményem szerint Sréterben alázat és szeretet volt, nem a lázadás és a harc hangját ütötte meg annak ellenére, hogy kiváltak az egyházból. Ennek ékes példája lehet a püspök iránti tisztelet és véleményének elfogadása. Sréter így emlékezik vissza arra az időre: „...azzal köszöntem el, hogy utaink most nyilván elválnak, de Isten akarata egészen bizonyos az, hogy jó békességben és szeretetben váljunk el és éljünk a jövőben is.”²⁰⁶

²⁰⁶ Sréter Ferenc levele az Evangélikus Egyetemes Egyház főtisztelendő Elnökségének, Kelt: Budapest, 1957. január 31. (EOLE. 170. Iktatószám: 81/1957), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I., 126a, 126b és 126c számú lapok]

A közösség sorsa 1954 után

Az egyházból való kilépés után a munkaközösségnek²⁰⁷ – tekintettel az akkori politikai helyzetre – nem volt lehetősége arra, hogy mint önálló, engedélyezett gyülekezet tovább együtt éljen, ezért 8-10 fős csoportokba osztva jöttek össze heti rendszerességgel, és csak nagyobb alkalmakon, mint például születésnap, névnap ünneplésekor, vagy kirándulások alkalmával volt együtt az egész gyülekezet.²⁰⁸ Tavasztól őszi kirándulásokat szerveztek, csendesnapokat tartottak és igyekeztek szoros közösségben maradni.

Sréterék egy ideig még a parókián laktak, mivel az egyház nem tehetette ki őket az utcára. Így néhány alkalommal elment a vári istentiszteletre. *„Ének alatt jöttem be és ének után mentem ki, hogy ne találkozzak senkivel, hogy ne legyen semmi föltűnés. Sajnos a lelkész, Pető István valahányszor észrevette, hogy ott ülök a karzaton, elkezdett kiprédikálni. Ekkor kezdtünk vasárnaponként a Felsőerdősorba, a methodista imaházba járni.”*²⁰⁹

Később az egyház felajánlott nekik a Nagyenyed utcában egy kétszobás szükséglakást. Itt tartottak alkalmakat, névnap – születésnap címen bibliaórákat. Mikor az 1956-os események történtek, sokan a lakók közül az óvóhelyre igyekeztek, mivel komoly bombázások voltak a Déli pályaudvar környékén. Sréter és családja, valamint néhány közösségi tag a pincében töltötték

²⁰⁷ Az akkori időben már nem szabadott közösségi életet élni csak un. munkaközösséget. *„Ez nekünk nagyon jó volt, akartunk is munkaközösség lenni, hiszen így mindenkinek valami munkát kellett végeztetnie.”* forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

²⁰⁸ Albrecht Győzővel (egykori gyülekezeti tag) folytatott beszélgetés nyomán, Beszélgetések III., 2006. február 14.

²⁰⁹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

az estéket. Ekkor lehetőségük volt az evangéliumról beszélni az ott tartózkodóknak. Ez a kis pince egy idő után óvóhelyi evangélizációs helyé nőtte ki magát. Vasárnapi iskolát tartottak az ott lakóknak, és lassan ők is beépültek a kis gyülekezetbe.²¹⁰ Így folyt a gyülekezeti szolgálat az egyházon kívül.

Közben tárgyalásokat folytattak az Evangélikus Egyházzal, de lényegi változás nem történt. Sréter egyik levelében így számol be Zsigmondy Árpádnak: *„Egészen világos lett, hogy nem is volna semmi értelme semmi tárgyalásnak az egyházzal, mert mindenből fordított dolog jön ki. A Lutherische Freikirche vonal végleg rögződött bennünk, ahogyan most látjuk.”*²¹¹

Döntő fordulat az 1957-es évben történt a közösség életében. Ebben az időszakban felgyorsultak az események, az evangélikus egyház is nyitottabb lett főként Túróczy Zoltán munkájának köszönhetően.

²¹⁰ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

²¹¹ Sréter Ferenc levele Zsigmondy Árpádnak, Kelt: Budapest, 1955. március 30. [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Karton I., 59-es számú lap]

Az Evangélikus Testvérgyülekezet

Az Evangélikus Testvérgyülekezet megalakulása

Sréter Ferenc 1957 elején a gyülekezet nevében egy levelet írt az Egyetemes Egyház elnökségének egy hitvallási nyilatkozattal, melyet felterjesztett már korábban (1956 végén) Túróczy és Ordass püspök uraknak. Ebben a levélben örömet fejezte ki azt illetően, hogy az egyház vezetőségében változások álltak be²¹², s reméli, hogy kapcsolatuk újra jótestvéri viszonyba kerül. Bevezetőjében Sréter elmondta, hogy mennyire áldásos volt a herrnhuti Brüdergemeine élete nemcsak a szászországi, hanem a világ számos evangélikus gyülekezete számára. Olyan testvéri, egyházi kapcsolatot szerettek volna kiépíteni ők is, ahogy azt Németországban tették. *„Nem különcködni kívánunk ezzel, hanem pár millió külföldi lutheránushoz hasonlóan hívő-egyházi alapon azt a szabadegyházi lutheránus életet élni, amely a múltban egészen ismeretlen volt előttünk, és amelynek Isten kegyelmes vezetésén való megismerése tett sokunkat igazán lutheránusokká.”*²¹³ Továbbá kérte az Egyetemes Egyházat, hogy adja ehhez segítő kezét, ne fojtsa el egyházi nyomással kérésüket.

Az ÁEH-hoz beadott kérvényben az evangélikus hitvallások alapján jelentkeztek, de az ÁEH nem adta meg az engedélyt

²¹² Az 1956-1957-es év az egyház számára enyhülés volt. Ordass, Túróczy újra püspökök lettek. Számos mellőzött lelkészt rehabilitáltak. Az addig tiltott konferenciák újra indulhattak.

²¹³ Sréter Ferenc levele az Evangélikus Egyetemes Egyház főtisztelendő Elnökségének, Kelt: Budapest, 1957. január 31. (EOLE. 170. Iktatószám: 81/1957), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlon I., 126a, 126b és 126c számú lapok]

az egyházi vezetők tiltakozása folytán. A jelenlegi beadvány még elbírálás alatt van – jelentette Sréter.

A vezetőség változása kapcsán abban reménykedett, hogy olyan kapcsolata lesz az Evangélikus Testvérgyülekezetnek az Evangélikus Egyházzal, mint a Brüdergemeine a Landeskirchével: teljes autonómia, teljes függetlenség, de a legszorosabb jó viszony, teljes evangéliumi szolgálatkészséggel az egyház felé.²¹⁴

Elképzelése szerint lelkeszi szolgálatra a testvérgyülekezet csak evangélikus teológiát végzetten kíván megválasztani. Az egyházfenntartási kötelezettségeit hasonlóképpen vállalnák, mint a Brüdergemeine: A Testvérgyülekezet mindazon tagjai, akik anyakönyv szerint evangélikusok, a bejelentett lakcímükhöz tartozó illetékes evangélikus egyházközségnek adományként továbbra is befizetik az egyházfenntartási járulékna megfelelő összeget. Ez fizetésük egy százalékát teszi ki. Reménye szerint az evangélikus Egyház az állam felé, a teljes felelősséget vállalná (ideiglenesen) az Evangélikus Testvérgyülekezetért.

Az Evangélikus Testvérgyülekezet hitvallási alapja a teljes Szentírás. Hitvallási iratai az 1580-ban megjelent Konkordiakönyv valamennyi hitvallási irata.²¹⁵

²¹⁴ Sréter Ferenc levele az Evangélikus Egyetemes Egyház főtisztelendő Elnökségének, Kelt: Budapest, 1957. január 31. (EOLE. 170. Iktatószám: 81/1957), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I., 126a, 126b és 126c számú lapok]

²¹⁵ Nem kívánom ismertetni az Evangélikus Testvérgyülekezet bibliai-hitvallási meggyőződését részletesen. Az alapirata megtalálható: Sréter Ferenc levele az Evangélikus Egyetemes Egyház főtisztelendő Elnökségének 126c számú lapján, Kelt: Budapest, 1957. január 31. (EOLE. 170. Iktatószám: 81/1957), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I., 126a, 126b és 126c számú lapok]

Az Evangélikus Testvérgyülekezet kapcsolatának alakulása az Evangélikus Egyházzal

Pröhle Károly írt véleményét²¹⁶ az Evangélikus Testvérgyülekezet beadványára. Ebben a levélben elismerte, hogy az egyház akkori vezetősége többszörösen is hibázott, amikor a Konfirmációs Kátéről beérkezett bírálatokat visszautasította, mivel nem tanúsított bölcs és testvéri magatartást Sréterekkel szemben. De nem hallgathatja el az ő hibáikat sem. Először is azt, hogy nem azonos az Evangélikus Egyház az evangélikus püspökökkel, másodsorban kifogásolható Sréterék magatartása is. Túl könnyen lemondtak az egyházi szolgálatról és elhagyták az egyházat.

Pröhle kijelentette, ha Sréter és köre valóban evangélikusok és keresztyének, akkor nem különülnek el az egyháztól, nincs szükségük még egy külön hitvallásra, ha pedig magyarországi evangélikusok, akkor nem használják a maguk igazolására a Brüdergemeine egészen más körülmények között létrejött különállását. Csak ezekkel a feltételekkel lehet a testvéri egységet és békét helyreállítani!

Ahogy azt a fentiekben már említettem, Sréterék egy beadványt nyújtottak be az ÁEH-nak, azzal a kéréssel, hogy működési engedélyt kaphassanak, illetve, hogy őket a Szabadegy-

²¹⁶ Pröhle Károly: Vélemény a Testvérgyülekezet beadványáról, Kelt Budapest, 1957. január 10. [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 140-es számú lap]

házak Tanácsába²¹⁷ felvegyék. Ezt követően 1957. február 14-én az ÁEH-tól²¹⁸, március 6-án pedig a Szabadegyházak Tanácsától kapták meg az engedélyt, melyről dr. Kiss Ferenc, a Szövetség elnöke írásban is értesítette dr. Ordass Lajos püspököt. „*Abban a reménységben, hogy ez a határozatunk nem fogja zavarni a testvéregyházakkal, főleg az evangélikus egyházzal való jó viszonyunkat, helyt adunk a kérelemnek és az Evangélikus Testvérgyülekezetet, kérésükre, a Szabadegyházak Tanácsa által képviselt tagegyházak sorába felvesszük.*”²¹⁹

Sréter kérte az Egyetemes Egyházat, hogy fogadja jó szívvel nyilvános gyülekezeti szolgálatuk megkezdését.²²⁰ Ezzel a bejelentéssel tulajdonképpen a közösség most már törvényesen is önálló gyülekezetként működött.

Az Egyetemes Presbitérium határozati javaslatában ki- mondta, hogy fájdalommal értesült arról a bejelentésről, misze- rint Sréter Ferenc és a munkaközösség Evangélikus Testvérgyü- lekezet néven külön gyülekezetté alakult. S egyben reménységét

²¹⁷ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere 1945. július 30-án engedélyezte a Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének működését. Ekkortól ismét működhetett a baptista, a metodista, az adventista, az ókatolikus, a Keresztény Testvérgyülekezet, az Üdvhadsereg és a Krisztushívó Zsidók Gyülekezte, mely a Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének a tagjai voltak. Vallási összejöveteleik nem estek gyülekezési tilalom alá, s nem kellett hatósági engedélyt kérniük istentiszteleteik megtartásához. A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének működéséről szóló 250 105/1945. (VI.3.) számú belügyminiszteri leirat (Budapest, 1945. július 30.), in: Balogh Margit – Gergely Jenő: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon 1790-2005, II. kötet, Budapest, 2005 Historia – MTA Történettudományi Intézete

²¹⁸ Tomka Gyula (gyülekezeti elöljáró) és Sréter Ferenc (gyülekezeti lelkész) levele az Evangélikus Egyetemes Egyház Főtitkár Elnökségének, Kelt: Budapest, 1957. április 2. (EOL. EEI 250/1957. 171.d) (Lásd az Egyetemes Tanács 1957. VII. 9-i ülésének jegyzőkönyvét [467/25d/1957] és az 1954-55-56 évi, 1957. VII. 10-i Egyetemes Közgyűlés jegyzőkönyvét [490/35/1957]), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134a számú lap]

²¹⁹ Kiss Ferenc levele dr. Ordass Lajosnak, Kelt: Budapest, 1957. március 25., [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 141-es számú lap]

²²⁰ Tomka Gyula (gyülekezeti elöljáró) és Sréter Ferenc (gyülekezeti lelkész) levele az Evangélikus Egyetemes Egyház Főtitkár Elnökségének, Kelt: Budapest, 1957. április 2. (EOL. EEI 250/1957. 171.d) (Lásd az Egyetemes Tanács 1957. VII. 9-i ülésének jegyzőkönyvét [467/25d/1957] és az 1954-55-56 évi, 1957. VII. 10-i Egyetemes Közgyűlés jegyzőkönyvét [490/35/1957]), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134a számú lap]

fejezte ki, hogy hamarosan újból az Evangélikus Egyház szolgálatába fognak állni. Ezzel egyidejűleg az Egyetemes Presbitérium megbízta a püspököket, hogy teremtsék meg az együttműködéshez szükséges feltételeket.²²¹

Sréter rehabilitációja

A presbitérium 1957-ben tervezetet nyújtott be Sréter rehabilitációs ügyének előterjesztésére²²². A következőket mondja ki:

- Nem kérdőjelezték meg lelkészi szolgálatra való alkalmasságát.
- A 60. életévét betöltött Sréter elérte a nyugdíjjogosultság korhatárát. Az Északi Egyházkerület püspökétől kell kérvényezni a nyugdíját.
- Ha él ezzel a lehetőséggel, abban az esetben Srétert nyugdíjas lelkésznek tekinti az Evangélikus Egyház. Amennyiben nem, úgy a lelkészi jelleg és oklevél hatályossága szempontjából nyugdíjas lelkésznek tekintendő.

Az Evangélikus Egyház közeledésének ellenére Sréterék gyülekezete egy nyilatkozatban kijelentette, hogy:

„Az Evangélikus Testvérgyülekezet a Magyarországi Evangélikus Egyházzal azonos hitvallások alapján áll, azonban a Szentíráson és a Szentírás alapján a hitvallási iratokon nyugvó hitbeli és lelkiismereti meggyőződése következtében – az egyházzal

²²¹ Tervezet az Evangélikus Testvérgyülekezet megalakulása bejelentésének tárgyalására. Kelt: 1957. május 30. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházgyűlés, Iktatószám: 250-2/1957, 1957. VI. 13.), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134b számú lap]

²²² Tervezet Sréter Ferenc un. Rehabilitációs ügyének előterjesztésére és a határozati javaslatra. Kelt: 1957. május 30. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházgyűlés, Iktatószám: 250-2/1957, 1957. VI. 13.) [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134c számú lap]

való felfogás és ennek következményei miatt – nem élhet a Magyarországi Evangélikus Egyház szervezetében.”²²³

Ezzel a határozattal végleg eltávolodott a közösség az Evangélikus Egyháztól és elzárta minden lehetőséget, hogy valamiféle megoldást találhassanak.

Véleményem szerint ezen a ponton már egyik fél sem szeretett volna engedni. Az egyháznak a szervezeti megoldással volt problémája, és csak egyházi keretekben tudott gondolkodni, míg Sréterék ki akartak lépni az egyházi keretből és önálló gyülekezetként, szervezeti egységként működni. Természetesen mindig hangsúlyozták, hogy Jézus szeretetében megmaradva a legjobb kapcsolatban kívánnak élni az egyházzal. Úgy vélem, hogy a kompromisszum kizárásával próbált mindkét fél közeledni egymáshoz.

Várady Lajos, az Egyetemes Presbitériumnak küldött levelében kifogásolta az 1957. május 30-án ülésezett presbitérium határozati javaslatát, miszerint Sréter Ferenc a lelkeszi jelleg és oklevél hatályossága értelmében nyugalmazott lelkesznek tekintendő. Véleménye szerint Sréter nem tagja a Magyarországi Egyetemes Egyháznak, vagy bármely más evangélikus gyülekezetnek, ezért nem lehet nyugdíjas lelkesz. Amennyiben annak tekintik, akkor fegyelmi eljárást kellene indítani ellene, mert tanítása nem egyezik meg az egyház tanításával.²²⁴

²²³ A Testvérgyülekezet nyilatkozata, Kelt: Budapest, 1957. június 24. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyház, Iktatószám: 414/1957), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 130b számú lap]

²²⁴ Várady Lajos levele az Egyetemes Presbitériumnak, Kelt: Budapest, 1957. július 8. (EOLE. 171. Iktatószám: 459/1957)

A másik indítványa, hogy kérje fel a presbitérium Sréter Ferencet, mint az Evangélikus Testvérgyülekezet lelkészét, hogy a gyülekezet ne viselje nevében az „evangélikus” megjelölést, mert azon mind az egyházi, mind az általános közvélemény a Magyarországi Evangélikus Egyházat érti. Ez félreértésre adhat okot, ugyanis az Evangélikus Testvérgyülekezet és az Evangélikus Egyház nem ugyanaz.²²⁵

A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa július 9-én ülést tartott, ahol többek között Sréter rehabilitációs ügye is napirenden volt. Az Egyházegyetem megállapította:

„Sréter Ferenc budavári lelkészi állásától való megválása, lemondása sajnálatos körülmények között, kényszer hatása alatt történt, a lemondásának a budavári egyházközség életében ártalmas következményei lettek, és lelkészi állásáról való lemondása körülményeit illetőleg őt teljes erkölcsi rehabilitációban részesíti.

Megállapítja továbbá, hogy amennyiben Sréter Ferenc öregségi lelkészi nyugdíjellátást kér, úgy neki arra az érvényben lévő törvényes rendelkezések korlátain belül igénye van, s az részére megállapítható.”²²⁶

²²⁵ Várady Lajos levele az Egyetemes Presbitériumnak, Kelt: Budapest, 1957. július 8. (EOLE 171. Iktatószám: 459/1957)

²²⁶ A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának 1957. évi július hó 9-én, Budapesten, az Egyházegyetem székházában tartott üléséről. Jegyzőkönyv. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 467/1957)

Ugyanezt a határozatot a következő napi Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem közgyűlése megerősítette.²²⁷

A határozat megjelent az Evangélikus Életben is, melyet Sz. J. így fejez be: „*A magyar Evangélikus Egyház vezetősége és népe Sréter Ferencet és közösségét visszavárja! Haza várja!*”²²⁸

Az Evangélikus Testvérgyülekezet 1957. szeptember 9-én – a rehabilitációs nyilatkozatra – adott válaszából egyértelműen kiderül, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyházból való kilépést lezárt ügynek tekinti. Számukra lehetetlenné vált minden fajta tárgyalás a jó viszony érdekében. Továbbá kijelentették, hogy az „evangélikus” név megjelölését Istentől kapták, ezért használni is kívánják, hiszen az evangélikus hitvallásokat tartják a Szentírás mellett hitük alapjának. Úgy gondolták Sréterék, hogy hazánkban csak egy-egy ilyen elnevezésű egyház van, „*egy nagy népegyház és egy kicsiny hívő-hitvallási alapon élő gyülekezet.*”²²⁹ Éppen ezért semmi oka nem lehet az aggodalomra az evangélikus egyháznak.

Bár az egyház elismerte tévedését, a levél hangneméből kiderül, hogy Sréterék ekkorra már teljesen elzárkóztak. Nyilvánosan is bocsánatot kért és visszavárta őket az evangélikus egyházba, azonban Sréter Ferenc és a közösség megmaradt abban az „általános megítélés-hitben”, hogy míg a Magyarországi Evangélikus Egyház „csupán” nagy népegyház, addig ők a hívő-hitvallási

²²⁷ A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának 1957. évi július hó 10-én, Budapesten tartott üléséről. Jegyzőkönyv 14. pont. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 490/1957)

²²⁸ Sz. J.: Sréter Ferenc, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam 18. szám, 1957. július 21.

²²⁹ Az Evangélikus Testvérgyülekezet levele a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának, Kelt: Budapest, 1957. szeptember 9. (Ügyszám: ismeretlen), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 142-es számú lap]

alapon élő (igazi) gyülekezet. Ennek kihangsúlyozása – úgy gondolom – sok Krisztusban hívő személyt bántathatott. Ahogy van Élet a Magyarországi Evangélikus Egyházon kívül, azonképpen van Élet a Magyarországi Evangélikus Egyházon belül. Mert Jézus Krisztus ott is munkálkodik. Tartózkodnék attól az általánosítástól – ahogy azt Káldy cikkénél is mondtam –, hogy van egy népegyházi keretek között mozgó vallásos tömeg és van egy komoly, odaszánt hívő kis mag. Persze fel lehet tenni a kérdést: mennyi a látható és mennyi a láthatatlan egyháztag? Ezt a kérdést bízunk Istenre. A mi feladatunk és személyesen az én feladatom is, hogy ott munkáljam a Szentlélek segítségével és erejével az ébredést, ahová Ő helyezett.

A Sréter ügy visszhangja

Zsigmondy Árpádnak a *Lelkipásztor*²³⁰ című folyóiratban megjelent cikke foglalkozott részletesebben a Sréter-üggyel, melyben megállapítja, hogy „tanításbeli szakadás” történt. Felvette a kérdést, hogy vajon a népegyházban jelenlevő általános gyakorlat szakadt-e el az igei-hitvallásos alapjától, mikor az istentagadók gyermekeit megkeresztelik, mikor a híveket mind hívőknek tekintik, vagy a hitre még nem jutottakat hagyják a kárhozataukra úrvacsorázni. Azt tanácsolta a lelkeszi munkaközösségnek, hogy ezeket az aktuális, fontos kérdéseket haladéktalanul vitassák meg az egyházon belül.

Sréterék kilépését az egyháznak mindenképpen jelnek kell vennie, és nem alkalmazhat „struccpolitikát”. Ma is komoly ki-

²³⁰ Zsigmondy Árpád: Egyházszakadás?, *Lelkipásztor*, 1957. szeptemberi szám (441. o.)

hívást jelent vezetőinknek és lelkeszeinknek, hogy az adott korban felmerülő kérdésekre mindig időben adják meg a választ.

Zsigmondy Árpád cikke után dr. Keken András véleményéről is szót kell ejtenünk²³¹. Két kérése volt Sréter Ferenchez és gyülekezetéhez. Az első, hogy fogadják el az evangélikus egyház tagjait testvérüknek. A másik pedig, hogy szolgáljanak az egyház javára és az evangélikus gyülekezetek ébresztésére. Válaszát várva, újból szeretett volna párbeszédet kialakítani a közösséggel.

A következő cikket maga Sréter írta már az Evangélikus Életben²³², 1955-től kezdve folyamatosan beszámolt az eseményekről, illetve arról, hogy milyen úton vezette őket eddig Isten. Részletesen próbálta megmagyarázni, hogy miért döntött a népegyházi keretből való kilépés mellett, valamint, hogy milyen lelkiismeret-furdalása volt az úrvacsora kérdésével kapcsolatosan²³³. Fájlalta, hogy az evangélikus egyház a személyes hangvételtől eltérve a hivatalos hangnemre váltott.

A júliusi 9-i Egyetemes Egyháztanács nem is foglalkozott ezzel az üggyel. (Megjegyzendő, hogy teljes rehabilitációba részesítette Srétert a tanács, ezt 10-i gyűlésén meg is erősítette és az Evangélikus Életben le is közölte). Végezetül Sréter kijelentette, hogy a jó viszony lehetőségét tovább is fenntartja, és kész kezét nyújtani a Magyarországi Evangélikus Egyháznak.

²³¹ dr. Keken András: Sréter Ferenc ügye, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam, 30. szám, 1957. október 13.

²³² dr. Keken András és Sréter Ferenc: Két levél rovat, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam, 34. szám, 1957. november 10.

²³³ Luther gyónó vizsgálata nélküli úrvacsoravételt említi. Nagyon sok gyülekezeti tag veszi az úrvacsorát ítéletére, s a lelkeszek – anélkül, hogy ennek a súlyát éreznék –, kiszolgáltatták. Ez a közösségnek és Sréternek személyesen is lelkiismert-furdalást okoz.

Ugyan ebben a rovatban dr. Keken András a saját véleményét közölte és reagált a levélre. Október 13-i cikkében már írta, hogy visszavárja az Evangélikus Testvérgyülekezetet, azonban úgy látja, hogy ennek több akadálya is van. A „visszatérőknek” egyrészt, fel kell adniuk a függetlenségüket, másrészt az egyházban lévő úrvacsorai gyakorlat kérdése továbbra is problémás pont. Keken szerint az, aki Isten színe előtt hazug képmutatással válaszol a gyónási kérdésekre, az szemrebbenés nélkül a magángyónásban is félre fogja vezetni a lelkipásztorát. Harmadrészt tovább növeli a fennálló szakadékokat a hívők és hitetlenek kérdése. Mivel egyedül Isten lát a szívekbe, ezért át kell engedni ennek megítélését az Ő hatáskörébe. Zárásként hangsúlyozta, hogy az egész hitélete kegyelem, Istentől függ, hiszen ő gyenge. Ezért bízik Istenben!

Végezetül dr. Karner Károly a Lelkipásztorban²³⁴ vizsgálta meg a kérdést, hogy vajon egyházszakadás vagy szektásodás történt.

A keleti és a nyugati egyházszakadást elemezve azt állapította meg, hogy Sréterék esetében nem egyházszakadás, hanem szektásodás történt, de ez nem azt jelenti, hogy szektásnak lehetne őket bélyegezni. Akkor lehet szektásodásról beszélni, ha az evangéliumot vagy annak valamely mozzanatát törvényként hirdetik. Szembeszállt Karner Zsigmondy azon kérdésével, hogy vajon „ki tért el a helyes tanítástól?”, illetve „ki szakadt el a népegyházi igei-hitvallásos alapoktól”? Karner szemrehányással illette az Evangélikus Testvérgyülekezetet, mert ahelyett, hogy

²³⁴ Dr. Karner Károly: Egyházszakadás vagy – szektásodás, Lelkipásztor, 1957. decemberi szám, 45-48. o.)

belül próbálta volna megoldani akár az úrvacsorai kérdést, akár a felmerülő egyéb problémákat, inkább kiváltak.

Szerinte a keresztségi gyakorlatot valóban felül kellene vizsgálni az egyháznak. A kegyelem mindenkit utolérhet így, aki ma istentagadó, az lehet, hogy holnap megtér. Ez fordítva is fennáll, aki ma hívő, lehet, hogy holnap istentagadóvá lesz. Szabad-e a keresztséget a szülők „hívő” voltára alapozni? – tette fel a kérdést.

A hívő-hitetlen kérdésnél ugyanerre hívta fel a figyelmet, az ítélet nem a mi hatáskörünk, ne üljünk Krisztus ítélő székébe!

Cikke végén arról is beszámolt, hogy az Evangélikus Testvérgyülekezet tagjai evangélikus gyülekezetekből hívogatnak híveket. Ez ellen a leghatározottabban tiltakozott, mivel ez a magatartás azt a benyomást kelti, mintha az Evangélikus Testvérgyülekezet körében az üdvösség biztosabb lenne. Ez pedig hamis tanítás.

A cikket megelőzően Sréterék egy Nyilatkozatban²³⁵ kijelentették, hogy nem kívánják más keresztyén egyház tagjait át lépésre bátorítani.

Ez a néhány cikk is jól tükrözi, hogy komoly kihívást jelentett egyházunknak Sréter Ferenc és közösségének kiválása. A tüske mindkét félben szemmel láthatóan megmaradt, és a Sréter-ügy – véleményem szerint – máig is „megoldatlan”.

²³⁵ Az Evangélikus Testvérgyülekezet Nyilatkozata, Kelt: Budapest, 1957. június 24. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyház, Iktatószám: 414/1957), [Zsigmondy Árpád tulajdonában, Nejlón I. 130b számú lap]

Ennek ellenére Sréter élete végéig fenntartotta a kapcsolatot néhány evangélikus lelkésszel. Ezt bizonyítja az a kérése is, hogy temetésén id. Győri János is szolgáljon²³⁶.

Az „evangélikus” megjelölés használata

A következőkben néhány mondatban szeretném ismertetni az Evangélikus Testvérgyülekezet neve körüli problémákat.

Annak ellenére, hogy Ungár Aladár figyelmeztette őket, hogy az „evangélikus” szó használata támadási felület lehet ellenük, ezért inkább ne szerepeljen a megnevezésükben, viszont Sréterék mindenképpen szerettek volna ragaszkodni az „evangélikus” megjelöléshez, arra hivatkozva, hogy az evangélikus hitvallási iratokat tartják – a Szentírás mellett – alapjuknak.²³⁷ Ahogy korábban már említettem, Várady esperes Országos Presbitériumnak levelet írt ezzel a kérdéssel kapcsolatosan.²³⁸ Az Evangélikus Egyház attól félt, hogy szakadást fog előidézni a névhasználat. Röviddel ezután, híre jött a Várból annak, hogy nem sokáig fognak Evangélikus Testvérgyülekezetként létezni. *„Hamarosan fel is függesztették a gyülekezetünket, kiírták a vári templom kapujára a határozatot. Ezek után letettünk az „evangélikus” név használatáról.”*²³⁹

²³⁶ 1988. július 6-án hunyt el és a temetése július 19-én volt a Farkasréti temetőben. id. Győri János mellett Kovács Géza baptista lelkész és Albrecht Győző is szolgált.

²³⁷ Az Evangélikus Testvérgyülekezet levele a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának, Kelt: Budapest, 1957. szeptember 9. (Ügyszám: ismeretlen), [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 142-es számú lap]

²³⁸ Várady Lajos levele az Egyetemes Presbitériumnak, Kelt: Budapest, 1957. július 8. (EOLE. 171. Iktatószám: 459/1957)

²³⁹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

A felfüggesztés egyik oka az lehetett, hogy egy alkalommal énekpróbát tartottak, és kihangzott az ének az udvarra. Egy rosszindulatú lakó ezért feljelentette őket, hogy zavarják a ház nyugalmát. Minden bizonnyal a másik ok pedig az volt – Sréter szerint –, hogy az egyháznak nem tetszett a név használata és ezért közbenjárt az államnál. Erre utal a vári üzenet is.²⁴⁰

Így 1958. augusztus 10-én határozatot kaptak az I. kerületi Tanács vallásügyi előadójától, miszerint augusztus 13-tól nem tarthatnak istentiszteletet. Rájöttek arra, hogy az engedély kiadása téves volt, ezért érvénytelenítik azt.²⁴¹

Az engedély bevonása után hasonló helyzetbe kerültek, mint az 54-es kiválást követően. A határozat érvénybelépésével új fejezet kezdődött a közösség életében. Problémák sorozatával kellett megküzdeniük, számtalan szakadást éltek meg azóta is. Munkámban az '58 augusztusa utáni időszakot nem kísérem figyelemmel, azzal a reménységgel, hogy ennek a dolgozatnak lesz még folytatása.

²⁴⁰ Valószínűsíthető, hogy az egyház tudta már, milyen lépéseket fog tenni ezügyben.

²⁴¹ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

Zárszó

Hálaadással állok meg dolgozatom végén Isten előtt. Valami hatalmas többlettel tehetem le a „pennát”. Isten valami olyat ismertetett meg velem, amivel korábban még nem találkozhattam. Úgy nézni előljáróink életét, ahogy azt a zsidókhoz írott levélben olvashatjuk²⁴². Ez a néhány hónap lehetőséget adott arra, hogy egy Istentől megáldott embert, szolgát, néhány áldott évtizedet megismerhessek – még ha tükör által homályosan is –, mely – reménység szerint – egy életre meghatározó lesz lelkeszi szolgálatomban. Több szempontból is tanulság lett számomra Sréter Ferenc élete, munkássága. Látni az ő Istenhez való ragaszkodását, elkötelezettségét, meggyőződését, bukásait és kudarcait, arra tanított, hogy lelkeszként csak Isten jelenlétében lehet hiteles szolgálatot végezni. Példaértékű lehet, ahogyan Isten használta őt és még megannyi lelkeszt, segítőt, akik az ébredési időszakban meghallották aratásába hívó hangját; időt, energiát és önmagukat, nem kímélve munkálkodtak az Ő ügyén.

Sréter Ferenc nem akart mást, mint Isten-félelemben, kompromisszumok nélkül, emberek előtt hitelesen élni. Saját bevallása alapján, élete során többször is elkövetett kisebb-nagyobb hibákat²⁴³. Véleményem szerint ez elkerülhetetlen, mert csak az hibázhat, aki Isten ügyén fáradhatatlanul munkálkodik. Csodálatos volt számomra megismerni az ébredést egy-

²⁴² „Ne feledkezzetek meg vezetőitekről, akik az Isten igéjét hirdették nektek. Figyeljétek életük végére, és kövessétek hitüket.” Zsid 13.7

²⁴³ forrás: Sréter Ferenc visszaemlékezései

házunkban, ahogy összeforrt gyülekezeteink, lelkeszeink szíve, és egy akarattal könyörögtek újulásért.

Dolgozatom írása közben igyekeztem objektív lenni, tárgyilagosan bemutatni Sréter munkásságát. Mégsem tudtam teljesen elfogulatlanul életét – különösen az 50-es évek kritikus időszakában felszínre kerülő egyházpolitikai és teológiai kérdéseket – vizsgálni, szívem ahhoz a lelkeséghez húzott, amit ő is képviselt.

60 év elmúltával nem lehet teljes, átfogó képet adni az események alakulásáról. A 20. század történetét sok ponton homály fedi, számos kérdés tisztázatlan, megoldatlan maradt. Az egyháznak nehéz – talán kínos – szembenézni a múlt „árny oldalaival”. Néhány évtized távlatából, az idő még nem érett meg arra, hogy konkrét véleményt fogalmazzunk meg egy-egy személy szerepvállalásáról. Jelen ismereteim alapján, minden ítélet nélkül, annyi következtetést levonhatok, hogy az egyház vezetősége nem tudott az államhatalomtól mindig független maradni, számtalan helyzetben a megalkuvást választotta. Kompromisszumok megkötésével egyszerre szeretett volna megfelelni Istennek és államnak. Isten és világ viszonyának szempontjából zsinórmérték lehet Jézus szava: *„Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené”* (Mt 22, 21). Ezen rendezőelv tükrében minden helyzetben bölcs döntést hozhatunk és helyesen foglalhatunk állást „világi” kérdésekben is. Ennek fényében gyakorolhatunk kritikát Káldy, Dezséry püspök és Várady esperes magatartása fölött.

Természetesen a másik oldalnak is önvizsgálatot kell tartani. Keresztyéni felelősségünk, hogy felsőbbség érzése, ítélet és személyválogatás nélkül, szeretettel forduljunk embertársá-

ink és szolgatársaink felé. Nem csak a közös alapokat kell vállalni és hirdetni, hanem ennek szellemében meg kell tanulni együtt munkálkodni.

Úgy gondolom, Sréter és gyülekezete hibát követett el akkor, mikor teljesen elzárkózott, kizárta az együttműködés és visszatérés lehetőségét, annak ellenére, hogy 1957-ben az Evangélikus Egyház megkövette őt, teljes rehabilitációban részesítette és nyilvánosan elismerte tévedését.

Évtizedeken keresztül az egyház kötelékein kívül szolgáló Feri bácsit szíve mélyén bánthatta kiválása. A múltat megváltoztatni nem lehet, de bűnbánattal visszatekintve tanulhatunk elődeink hibáiból.

Végezetül álljon itt szolgálata összefoglalásaként egy memorandum:

„1980-ban Győri János Nagytarcsán találkozót rendezett az evangélizáció régi munkásai számára. A kb. 20 résztvevő között Sréter Feri bácsi is ott volt, már nagyon megtörtén. Elmondta, hogy az a 16 év, amelyet evangélikus lelkészként az evangélizációban töltött, szolgálatának a koronája.”²⁴⁴

²⁴⁴ Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla (63. o.)

Irodalomjegyzék

Levéltári kéziratok

- 1934. július 12. ill. 23., Szandaváralja, Sréter Ferenc levele a Püspök úrnak. *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 76a, 76b; ill. 77a, 77b számú lapok]*
- 1934. október 23., Szügy, Sréter Ferenc levele Főtiszteendő püspök úrnak, (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1734/1934)
- 1934. október 30., levél a püspök úr részére, (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1735/1934)
- 1935. június 15., Gödöllő, Sréter Ferenc levele a Püspöki Hivatalnak, beszámoló az orvosi egészségéről., (EOL. Ügyszám, Iktatószám: ismeretlen), *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 3-as számú lap]*
- 1935. június 21., Szügy, Gödöllői lelkész 6 heti betegszabadságra távozik, (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 888.), *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. karton, 2-es számú lap]*
- 1935. augusztus 2. Mohora, Orvosi bizonyítvány, (EOL. Ügyszám: 158/1935), *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. karton, 6-os számú lap]*
- 1935. augusztus 2., Szügy, Sréter Ferenc levele a püspöknek a gödöllői állás ügyében, (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1086)

- 1935. augusztus 3., Szügy, Sréter Ferenc levele a Püspök úrnak, Sréter Ferenc gödöllői megbízatását visszaadja, (EOL. Bányai Ágostai Hitvallású Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1106. Iktatószám: 411/935)
- 1941. október 2., Jelentés az 1940-41. évi evangélizáló szolgálatról, (Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 2506)
- 1942. április 28., Budapest, Raffay püspök levele Kemény Lajos főesperes részére a vári gyülekezet helyzetéről, (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Iktatószám: 1042/1942)
- 1942. július 7., Budapest, Kemény Lajos esperes jelentése a budai presbitériumi határozatról Raffay püspöknek, (EOL. A Budapesti Evangélikus Egyházmegye Esperesi Hivatala, Iktatószám: 450/1942)
- 1942. július 14., Budapest, Kemény Lajos megbízásából levél Raffay püspöknek Sréter választhatóságáról, (EOL. A Budapesti Evangélikus Egyházmegye esperesi hivatala, Iktatószám: 450/1942.)
- 1942. július 16., Budapest, Raffay Püspök levele Kemény Lajos főesperes részére Sréter választhatóságáról, (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: 1729/1942.)
- 1944. szeptember 4., Budapest, Sréter Ferenc lemondónyilatkozata a püspök úr részére, (EOL. Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal, Ügyszám: ?) [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 79-es számú lap, Budai Evangélikus Egyház Lelkészi Hivatala*]

- 1944. ?; (EOL. Misszióból. Iktatási szám: Ismeretlen), *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, 1. Karton 1-es számú lap]*
- 1952. április 17., Egyetemes Közgyűlési jegyzőkönyv IV. (EOL. Ügyszám: 503/1952)
- 1954., Az Egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösségek hozzászólása a Benczúr-féle Konfirmációs Kátéhoz az új kiadás előkészítésével kapcsolatban. (Feltehetőleg esperesi jelentés), (EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz. Ismeretlen szerző)
- 1954., Sokoray Miklós: hozzászólás a Benczúr László Konfirmációs Kátéját revideáló /Vasi Lelkeszi Munkaközösségből alakult/ Munkaközösség dolgozatához. (EOL. Benczúr hagyaték, 2. doboz)
- 1954. április 29., Budapest, Sréter Ferenc I. levele a püspök uraknak. Kátéra tett javaslatai, (Durst László tulajdonában)
- 1954. május 4., Budapest, Sréter Ferenc II. levele a püspök uraknak. Kátéra tett javaslatai, (EOL. Iktatószám: 884/1954) *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlontasak, 121a és 121b számú lapok]*
- 1954. május 12., Budapest, Pröhle Károly I. levele Sréter Ferencnek a Benczúr féle Kátéval kapcsolatban, (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: 884/1956)
- 1954. május 17., Budapest, Pröhle Károly II. levele Sréter Ferencnek a Benczúr féle Kátéval kapcsolatban, (EOL. Déli Egyházkerületi Püspöki Hivatal, Iktatószám: ismeretlen) *[Zsigmondy Árpád gyűjteménye, I. Nejlontasak, 123a, 123b, 123c és 123d számú lapok]*

- 1954. június 29., Egyetemes Közgyűlési jegyzőkönyv IV., melyben Benczúr László előterjeszti a gyermekmunkáról szóló 1951-1953. évi jelentését, illetve a Benczúr féle Kátéről, (EOL. Iktatószám: 661/1954)
- 1955. március 30., Budapest, Sréter Ferenc levele Zsigmondy Árpádnak az egyház és a közösség közötti kapcsolatról, [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Karton I., 59-es számú lap*]
- 1957. január 10., Budapest, Pröhle Károly: Vélemény a Testvérgyülekezet beadványáról, [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 140-es számú lap*]
- 1957. január 31., Budapest, Sréter Ferenc levele az Evangélikus Egyetemes Egyház Elnökségének a Testvérgyülekezet álláspontjairól, (EOLE. 170. Iktatószám: 81/1957), [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I., 126a, 126b és 126c számú lapok*]
- 1957. március 25., Budapest, Kiss Ferenc levele dr. Ordass Lajosnak a Testvérgyülekezet felvételéről, [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 141-es számú lap*]
- 1957. április 2., Budapest, Tomka Gyula (gyülekezeti előjáró) és Sréter Ferenc (gyülekezeti lelkész) levele az Evangélikus Egyetemes Egyház Főtisztelendő Elnökségének, Kelt: (EOL. EEI 250/1957. 171.d) (Lásd az Egyetemes Tanács 1957. VII. 9-i ülésének jegyzőkönyvét [467/25d/1957] és az 1954-55-56 évi, 1957. VII. 10-i Egyetemes Közgyűlés jegyzőkönyvét [490/35/1957]), [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134a, 134b és 134c számú lapok*]

- 1957. május 30., Tervezet Sréter Ferenc un. Rehabilitációs ügyének előterjesztésére és a határozati javaslatra. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 250-2/1957, 1957. VI. 13.) [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 134c számú lap*]
- 1957. június 24., Budapest, A Testvérgyülekezet nyilatkozata, (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyház, Iktatószám: 414/1957), [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 130b számú lap*]
- 1957. július 8., Budapest, Várady Lajos levele az Egyetemes Presbitériumnak Sréter nyugdíjazásával, illetve az „evangélikus” megjelöléssel kapcsolatosan, (EOLE. 171. Iktatószám: 459/1957)
- 1957. évi július 9., Budapest, A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának ülésének jegyzőkönyve. Sréter Ferenc rehabilitációs ügye, 6/p pont, (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 467/1957)
- 1957. évi július hó 10., Budapest, A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának, Budapesten tartott üléséről. Jegyzőkönyv 14. pont. (EOL. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Iktatószám: 490/1957)
- 1957. szeptember 9., Budapest, Az Evangélikus Testvérgyülekezet levele a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának, (Ügyszám: ismeretlen) [*Zsigmondy Árpád gyűjteménye, Nejlón I. 142-es számú lap*]
- 1997. március 12., Budapest, Szebik Imre levele Zsigmondy Árpád részére, (Északi Evangélikus Egyházkerület, ÉP-342/1997)

- 2005. december 21., Ifj. Sréter Ferenc édesapjának részemre elküldött rövid életrajza,
- dr. Csia Sándor: Missziótörténeti adalékok, Középpontban a Bethánia - Egylet munkája, (DEK 24, Iktatószám: 765/1957)
- Polster Márta visszaemlékezései a család birtokában
- Sréter Ferenc visszaemlékezései
- Tényállás, Sréter Ferenc rehabilitációs ügyére vonatkozó irat. (EOL. Északi Evangélikus Egyházkerület, Iktatószám: 869-2/1956) ill. (EOL Egy 169.d, 926/1956)

Könyvek

- Dr. Anne-Marie Kool: Az Úr csodásan Működik, II. Kötet, HARMAT, Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet, Budapest, 1997, A könyv a Missziológiai Tanulmányok sorozat 2. számú kiadványaként jelent meg.
- Balogh Margit – Gergely Jenő: Állam, egyházak, vallás-gyakorlás Magyarországon 1790-2005, II. kötet, Budapest, 2005 Historia – MTA Történettudományi Intézete
- Benczúr László: Konfirmációs Káté, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1954
- Dr. Fabiny Tibor: A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története, Evangélikus Sajtóosztály, 1997 Budapest, 2. kiadás
- Isten embere, Túróczy Zoltán evangélikus püspök (1893-1971) II. kötet, MEVISZ 2002

- Krisztus középcsatára, összeállította: Lukátsi Vilma, Primo Kiadó, Budapest
- Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Csepregi Béla
- Nem voltam egyedül II. kötet, MEVISZ, Budapest 1999, Dóka Zoltán
- Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Válogatta, sajtó alá rendezte és az utószót írta: Szépfalusi István, Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadás, Bern 1985;
- D. Dr. Ottlyk Ernő: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1976
- Sréter Ferenc: Evangélikus Keresztyén Hitvallást (Evangélikus Konfirmációs Káté) 1945 előtt [*Zsigmondy Árpád tulajdonában*]
- Terray László: Nem tehetett mást, Ordass Lajos Baráti Kör, 1990 Budapest
- Veöreös Imre: A harmadik egyházi út (1948-1950), Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1990 Budapest

Folyóiratok

- A Budai Evangélikus Egyházközség története 1918 – 1950 között. Összeállította: Sréter Ferenc. (Budai Evangélikus Egyházközség), Összeállítás időpontja: ismeretlen. [Zsigmondy Árpád gyűjteménye, II. Nejlontasak, Kiegészítés]

- Árgyelán Erzsébet: Ébredéstörténet a Magyarországi Református Egyházban; 2002. május 28. Szakdolgozat, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola.
- Csepregi Béla: Az evangélizáció évtizede 1940-1950, Diakónia 1989/2
- Csepregi Béla hozzászólása: „A közönséges keresztyén élet lenézéséről” című cikkhez, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 20. szám, 1951. május 20.
- Csepregi Béla és Dezséry László: Az Élő Víz munkatársai bekapcsolódnak az Evangélikus Élet szolgálatába, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 18. szám, 1951. május 6.
- Cserháty Sándor: További hozzászólások a „Közönséges keresztyén élet lenézéséről” című cikkhez, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 21. szám, 1951. május 27.
- Dezséry László: A gyermekes vitatkozásokat kerüld, Evangélikus Élet, XV. Évfolyam 18. szám, 1950. április 30.
- Dezséry László: A közönséges keresztyén élet lenézéséről, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 18. szám, 1951. május 6.
- Dezséry László: A közönséges keresztyén élet lenézéséről, I. rész, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 24. szám, 1951. június 17.
- Dezséry László: A közönséges keresztyén élet lenézéséről, II. rész, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 24. szám, 1951. június 24.
- Élő víz folyóirat, I. évfolyam 1. szám. 1943. április, Fellelős szerkesztő: Sréter Ferenc

- Élő Víz folyóirat, II. évfolyam, 12. szám. 1944. december, Felelős szerkesztő: Sréter Ferenc
- Élő Víz folyóirat, III. évfolyam 1. szám, 1947. március 16. Felelős szerkesztő: Csepregi Béla
- Görög Tibor: Zártközösségtől a gyülekezetig, Beszéljünk őszintén a közösségről, Lelkipásztor, 1951. május hó
- Jóster Márton: Újabb hozzászólás a Közöséges keresztyén élet vitájához, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 22. szám, 1951. június 3.
- Dr. Karner Károly: Egyházszakadás vagy – szektásodás, Lelkipásztor, 1957. decemberi szám
- Káldy Zoltán: Az Efezusi levél alapján írt cikke az Élő Vízben, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam, 19. szám, 1951. május 13.
- Káldy Zoltán: Virágos keresztyénség, Evangélikus Élet, XVI. Évfolyam 11. szám, 1951. március 18.
- Káldy Zoltán: Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai, I. rész, Evangélikus Élet 1953. augusztus 23-i szám
- Káldy Zoltán: Szektás tanítások és csoportosulások evangélikus egyházunk keretén belül és az ellenük való védekezés módjai, II. rész, Evangélikus Élet 1953. augusztus 30-i szám
- Dr. Keken András: Sréter Ferenc ügye, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam, 30. szám, 1957. október 13.

- Dr. Keken András és Sréter Ferenc: Két levél rovat, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam, 34. szám, 1957. november 10.
- Sréter Ferenc: A közösség, Beszéljünk őszintén a közösségről, Lelkipásztor, 1951. május hó
- Sz. J.: Sréter Ferenc, Evangélikus Élet, XXII. Évfolyam 18. szám, 1957. július 21.
- Veöreös Imre előadása: Evangélizáció a mérlegen Lelkipásztor 1957. májusi száma
- Zsigmondy Árpád: Egyházszakadás?, Lelkipásztor, 1957. szeptemberi szám

Internetes oldalak

- A Szövetség múltjáról szóló cikk, kik is tehát a ce-sek?
<http://www.parokia.hu/template1.php?id=26>, (2006. március 12.)
- Az evangélikus Egyház (1945-1989),
<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/267.html>, (2006. március 12.)
- Katonáné Palya Réka: A Galga menti népfőiskolák szerepe a felnőttek oktatásában IV. rész;
<http://zenesznet.com/tsinom/hbtbag/egres/2003/egres036.html> (2006. március 12.)
- Sréter János élete,
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC13280/14094.htm> (2006. március 12.)

Interjúk:

- Albrecht Győzővel készített interjú, 2006. február 14.
- Dr. Cserhádi Sándorral való beszélgetés, Evangélikus Hit-tudományi Egyetem, 2006. március. 9
- Durst Lászlóval készített interjú, 2006. február 13.
- Gráf Egonnéval készített interjú, 2005. december 20.
- Madocsai Miklóssal készített interjú, 2005. december 14.
- Vohmann Péterrel készített interjú, 2006. február 4.
- Dr. Zsigmondy Árpáddal készített interjú, 2005. november 8.